

XXXI. Országos Tudományos Diákköri Konferencia

Had- és Rendészettudományi Szekció

Budapest, 2013. április 16-18.

Nemzeti Közszolgálati Egyetem

Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar

Sorozatgyilkosok az FBI-os profilozási módszer tükrében

Jelige: Aaron Hotchner

Dolgozat lezárásának időpontja: 2012, március

XXXI. Országos Tudományos Diákköri Konferencia

Had- és Rendészettudományi Szekció

Budapest, 2013. április 16-18.

Nemzeti Közszolgálati Egyetem

Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar

Sorozatgyilkosok az FBI-os profilozási módszer tükrében

Szerző: Akpınar Szelim

Küldő intézmény: Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar

Konzulens: dr. Tamási Erzsébet, egyetemi adjunktus

Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar

Bevezetés.....	4
Ki számít sorozatgyilkosnak?	4
Az FBI-os profilalkotási módszer	5
Viktimológia	12
I. Az első áldozat és a sorozat kiépülése:.....	12
II. Az áldozat élete, mindennapjai:	17
III. Mit képvisel az áldozat?.....	20
IV. Áldozati preferenciák:	23
A szignatúra (kézjegy)	25
I. A fantázia szerepe:	25
II. Interakció az áldozattal és egyéb tényezők:.....	31
III. A szignatúra konzisztenciája:	45
Konklúzió	46
Irodalomjegyzék:	51

Bevezetés

A sorozatgyilkosságok felderítése jelenti az egyik legnagyobb kihívást a rendvédelmi szervek számára. Általános tendencia az, hogy emberölés esetén a nyomozók az áldozathoz legközelebb álló személyt keresik fel – vagyis az ismeretségi vonalakat végigkövetik -, amely rendszerint egy sikeres taktika. Mindazonáltal nem ez a helyzet a sorozatgyilkosságok esetében. Talán az FBI mondható az első olyan nyomozati szervnek, amely valamilyen, konvencionálisnak nem mondható módszerrel megpróbálta felderíthetővé tenni a sorozatgyilkosságokat, és az azokhoz hasonló, ismeretlen elkövetős, látszólag motiváció nélküli bűncselekményeket.

E tanulmány célja az, hogy bemutassa, hogyan is nézhet ki nagyvonalaiban a sorozatgyilkosságok azonosítása, a Szövetségi Nyomozó Iroda profilalkotási módszerének tükrén keresztül.

Így szó esik a sorozatgyilkosság fogalmáról, bemutatásra kerül röviden a profilalkotás, és az FBI-os módszer mentén prezentálásra kerül, hogy mi is az a három főcsapás, amely alapján egy sorozatgyilkosság vizsgálhatóvá válik: tehát mit takar a módszer – szignatúra – viktimológia hármass. Végül összefoglalásként részletezésre kerül a szervezett és szervezetlen elkövetői stílus közti különbség, valamint a konklúzió kitér arra, hogy melyek azok a területek, amelyeket érinteni lehet a sorozatgyilkosságok kontextusában.

Ki számít sorozatgyilkosnak?

A fogalom és a jelenség magyarázat alapvetően hosszabb magyarázatot igényelne, de a hely szűke miatt kifejtésére csak ilyen rövid keretek között van lehetőség. A különböző definíciók célja lehet tudományos kutatás alapja, illetve segítheti a hatóságok munkáját, valamint az olyan laikusoknak érthető magyarázattal szolgál, mint a területen kívül helyezkedő jogászok, pszichológusok és pszichiáterek.

A kifejezés, „serial killer” (sorozatgyilkos) *Robert Ressler* volt FBI-ügynöktől származtatható. A szó „serial” (sorozat) úgy kapcsolódott a „killer” (gyilkos), illetve a „murder/killing” (gyilkosság/ ölés) szavakhoz, hogy az angol rendőrök a hasonló bűncselekményeket, kiemelten a gyilkosságokat „crime/ murder in series” (sorozatban elkövetett bűncselekményeknek/ gyilkosságoknak) hívták, továbbá a TV-ben közvetített,

egymást követő részekből felépülő műsorok is a „sorozat” nevet kapták. Ezt megelőzően „stranger – to – stranger” vagy „stranger killing” (szabad fordításban „idegen öl idegent”, vagy szakszerűbben „ismeretlen elkövetős”) bűncselekményeknek hívták, ugyanakkor tévesen összekeverték a „mass murder” (tömeggyilkosság) és „mass murderer” (tömeggyilkos) kifejezésekkel. A „stranger” (idegen) kifejezés itt arra utal, hogy az áldozat nem ismerte az elkövetőt, az elkövető számára a kiválasztott áldozat jóformán egy „ad hoc” idegen.¹

Meg kell említeni, hogy a sorozatgyilkosság mellett a szakirodalom elkülönít még kétféle elkövetési magatartást: a már említett „tömeggyilkosságot” (mass murder) és a nehezen lefordítható „ámokfutó gyilkosságot” (spree murder). Mindazonáltal ezen elkövetői magatartások kifejtésére e tanulmány keretein belül nincs lehetőség.²

Noha a fogalom és a jelenség kérdéskörében a szakirodalomban nagy viták folynak, a félreértések elkerülése végett célszerű az FBI meghatározását alapul venni. Így az FBI a következő karakterisztikákra hívja fel a figyelmet: általában három, vagy több gyilkosság jellemzi, és a gyilkosságok között bizonyos „kihűlési idő” (cooling – off period) van, tehát az elkövetések több esemény keretében valósulnak meg – elkülönült helyen és időben. Ez a kihűlési idő napokat, hónapokat, sőt éveket is jelenthet, és több célja lehet: egyrészt a lebukás esélyének csökkentése, másrészt az elkövető rendszerint „szuveníreket” őriz meg elkövetéseiből – például ruhaneműket, ékszereket -, hogy újra átélhesse a gyilkosság okozta érzelmi löketet.³

Az FBI-os profilalkotási módszer

A módszer meghatározása kapcsán szintén nagy viták folynak: egyrészt nincs egységes szakirodalma és fogalomkészlete; állandó kritikák érik a szakmán belüli személyektől,

¹ Robert K. Ressler, Tom Shachtman: I have lived in a monster: Inside the minds of the world's most notorious serial killers – St. Martin's Press – 1997

Robert K. Ressler, Tom Shachtman: Whoever fights with monsters - St. Martin's Press – 1993

² John E. Douglas, Ann W. Burges, Allen G. Burgess, Robert K. Ressler: Crime Classification Manual: A Standard System for Investigating and Classifying Violent Crimes – Second Edition .– John Wiley and Sons, Inc. - 2006

³ u. o.

valamint a médiától és a jogi köröktől; alkalmazása nem elterjedt, kevesek által alkalmazott és sok egyéb, hasonló kérdést vet föl. Szintén hosszabban lehetne ismertetni magát a módszert, és az azzal kapcsolatos kérdésköröket, de ennek részletezésére e tanulmány keretei között nincs lehetőség.

Amit jelen pillanatban meg kell említeni, hogy a profilozási módszer – legyen az pszichológiai, szociológiai, pszichiátriai vagy akár geográfiai megközelítésű – a feltételezett elkövető jellemkarakterisztikáinak és helyváltoztatásának megállapításával igyekszik segíteni

a nyomozást: szűkíti a potenciális elkövetői kört, összekapcsolja a különböző eseteket, nyomozati stratégiákat és házkutatási javaslatokat ad, illetve kihallgatási tanácsokkal szolgál.⁴ Így az FBI-os módszer főszórában a 3 elem van, amely köré összpontosul a sorozatgyilkos személyének meghatározása: a viktimológia, a módszer és a szignatúra elemzése.

A sorozatgyilkosságok kapcsán rendszerint megállapítható valamilyen egyezés az áldozatok között, mint például a nem, a rassz, a kor, illetve ezek lehetnek egyéb tényezők. Amennyiben

⁴ Lehoczki Ágnes: Irányzatok a bűnügyiprofil-alkotásban – Belügyi Szemle: [59. évfolyam 2011/6. \(2011-06-01\)](#)

Richard N. Kocsis: Criminal Profiling: Principles and Practices - Humana Press – 2006

Katherine Ramsland: The forensic psychology of criminal minds – Berkley Publishing Group – Penguin Group – 2010

Paul Ekman: Beszédész hazugságok – Kelly KFT., 2010

Barbara és Allan Pease: A testbeszéd enciklopédiája, Park Könyvkiadó, 2006

Roy Hazelwood, Stephen G. Michaud: The evil that man do: FBI profiler Roy Hazelwood journey into the minds of sexual predators - St. Martin's Press – 2000

Douglas, Olshaker (1999-2000): i. m.

Ressler, Shachtman (1997): i. m.

Roy Hazelwood, Stephen G. Michaud: Dark Dreams - St. Martin's Press –2002

Ressler, Shachtman (1993): i. m.

Dr. Kim Rossmo – Geographic Profiling – NCIS Conference – 1998 (https://www.education.psu.edu/files/geog885q/file/Lesson_04/krossmo.pdf)

Dr. Kim Rossmo: Place, Space, and Place Investigation: Hunting Serial Violent Criminals

http://www.popcenter.org/library/crimeprevention/volume_04/10-Rossmo.pdf 2012-02-14

Maurice Godwin, David Canter: Encounter and Death: The Spatial Behavior of U.S. Serial Killers / Godwin: Geographical Profiling / Godwin: A Psycho-Geographical Profile of a Series of Unsolved Murders in Raleigh, North Carolina / Jasper J. van der Kemp, Peter J. van Koppen: Fine-Tuning Geographical Profiling In: Grover Maurice Godwin, Ph.D.:Criminal Psychology and Forensic Technology: A Collaborative Approach to Effective Profiling - CRC Press LLC – 2001

a gyilkosságok látszólag elkülönülnek, de a valóságban mégis összekapcsolhatóak, a viktimológia kielemezése adhatja meg azt a belső logikát, amelyet a gyilkos követ.⁵

Az áldozat meghatározása és kielemezése kiemelt fontosságú a profilozási technikák szempontjából, valamint az elkövető személyiségének meghatározásakor, továbbá annak kapcsán, hogy az esetlegesen preferenciális elkövető esetén az áldozati preferenciákra jobb rálátás legyen, a potenciális áldozati kör leszűküljön, és a hatóságok proaktív lépésekkel meg tudják védeni a lakosságot.

Itt fény derül az áldozatot körülölelő minden jelenségre, cselekményre: napi rutin, nem, kor, szituáció, stb.

A módszer (modus operandi) a bűncselekmény elkövetését takarja. Az egyik legáltalánosabb kriminalisztikai fogalom, amely nem csak a sorozatgyilkosságok kapcsán, valamint nem csupán a profilozás terén terjedt el. A nyomozó hatóságok gyakran igyekeznek bizonyos elkövetéseket a módszer azonossága alapján összekapcsolni, illetve a különböző stílusjegyek alapján elkülöníteni a bűncselekményeket a modus operandi szervezett (organised), vagy szervezetlen (disorganised) volta, tehát a tervezés, illetve annak hiánya jellemzi az elkövetőt: segít rávilágítani, hogy a cselekmény opportunistá természetű, vagy előre eltervezett bűncselekmény. Mindezek árnyalják az elkövető személyiségét. A modus operandi ugyanúgy azonosító tényező lehet, mint maga az áldozat és a szignatúra.⁶

A hely szűkössége okán a dolgot nem tud kitérni a modus operandi elemeire, de mindenképp meg kell említeni, hogy a következők lehetnek a vizsgálat tárgyai: a helyszín kiválasztása (az idő, a környezet és maga a helyszín kontextusában), az eszköz kiválasztása (a halál oka és a fegyver alkalmazása), az elkövető interakciója az áldozattal és annak kiválasztása, valamint az elkövető utazási szokásai (geográfiai profil, működési vadászterület).

A szignatúra („signature”) kiemelt jelentőséggel bír a sorozatgyilkosságok kapcsán. Ez rendszerint nehezen meghatározható – sokszor egybeolvad a modus operandival –, de akad példa, hogy kirívó az elkövetés többi karakterisztikája közül.

A kézjegy igazi jelentősége nem elsősorban a gyilkosság, hanem az elkövető személyéből fakad. A különböző elemek kiválasztása, sőt, az elkövető azokhoz való preferenciális ragaszkodása mind a kézjegy részeivé válnak – így a speciális eszköz, helyszín, áldozat, módszer, stb. –, valamint a legtöbb esetben a gyilkossággal és annak sikerével teljesen nem

⁵ Douglas, Burgess, Burgess, Ressler (2006): i. m.:

⁶ Mark Olshaker, John Douglas: Sorozatgyilkosok/ Sötétség/ Megszállottak/ – GABO Könyvkiadó 1999

összefüggő egyéb magatartások azok, amelyek az elkövetést „egyedivé” teszik. A kézjegy értelmezése azért válik fontossá, mert ez az, amely meghatároz egy elkövetést, hiszen ez az elkövető különleges ismertető jegye: ezzel jelzi, hogy az áldozat az „övé” – kiemelten a tudatos elkövetések esetén van ez így, ahol a tettes a hatóságoknak üzenet, őket piszkálja.⁷

Így a kézjegy az ilyen típusú elkövetések kapcsán úgy értékelhető, mint az ujjlenyomat egyéni fodorszál-mintázata, vagy a DNS-profil mindenkire individualizáltan elkülönülő léte.⁸

Ez a különleges ismertetőjegy tehát főképp nem magát a gyilkosságot, annak sikeres kivitelét szolgálja, hanem a gyilkos érzelmi kapcsolatát erősíti az elkövetés „belső lényegéhez”: azért alkalmaz kézjegyet, mert belső készítés okán neki szüksége van rá, ettől lesz számára az emberölés az, ami a fantáziájában megvalósul.⁹

Douglas és Munn szerint a fantázia markáns eleme a sorozatgyilkosságoknak is: éppen ezért az ebből eredő megvalósulás statikus és állandó lesz minden elkövetés esetén. *Stoller és Drunkteinis* a kézjegy fantázia alapú magyarázata kapcsán azzal érvelt, hogy a képzelet ilyen manifesztációja gyakran gyermekkori traumára visszavezethető, tehát az elkövető emlékeinek leképzését láthatjuk minden elkövetésben. Éppen ebből fakadóan – *Hickey* szerint – a fantázia elem olyan erős, hogy ez az, amely többszöri elkövetésre készíteti a sorozatgyilkost: tehát a kézjeggyel rendelkező gyilkosságok esetén – vagyis ahol a szignatúra léte egyértelműen felismerhető – feltételezhető a bűnismétlés veszélye.¹⁰

Különbséget kell tenni viszont a módszer és a kézjegy között. Nagyon gyakoriak az áthajlások és az átfedések, sokszor egy eszköz, illetve elkövetési mód mást jelent a modus és mást a szignatúra kapcsán. Végül ezek összekapcsolódnak és a helyszín karakterisztikái és az elkövetés mozzanatainak együttállása alapján alkotnak egy egészet, egy önálló képet. Tehát az eszköz, amennyiben a szignatúra része is, önállóan nem, csak összességében értékelhető, mereven elkülöníteni nem lehet. Pont emiatt összetéveszteni könnyű, és adott esetben nehéz értékelni.¹¹

⁷ Ramsland (2010): i. m.

⁸ Olshaker, Douglas: Sorozatgyilkosok/ Sötétség/ Megszállottak/ – GABO Könyvkiadó 1999

⁹ u. o.

¹⁰ Kocsis (2006): i. m.

¹¹ Douglas, Olshaker: Mindhunter – Pocket Books, a division of Simon and Schuster, Inc. , 1230 Avenue of the Americas, New York, NY 10020 – 1996

Pár egyszerű példával igyekszik e dolgozat rávilágítani a kettő eltérő, mégis azonos lényegére.

John Douglas feldolgozott két bankrablást, amelyek látszólag azonosak voltak, mélyebb vizsgálat alapján azonban mégis különböznek. Az egyik bankrabló módszere az volt, hogy a kirabolni kívánt pénzüintézetbe fegyveresen behatolt, az összes bent lévő személyt arra kényszerítette, hogy meztelenre vetkőzzenek, majd elmenekült a zsákmánnyal. A módszerének lényege az volt, hogy a potenciális szemtanúk ijedtségét kombinálta azok meztelenségéből adódó szégyenérzetével. Így amíg azok ijedt zavarukban magukkal voltak elfoglalva, nem az elkövetőt figyelték. Ez volt az elkövető módszere, hiszen ezzel a lebukás esélyének kockázatát csökkentette: rövid ideig volt a helyszínen, emberölés nélkül eliminálta a szemtanúkat és nem hagyott maga után sok nyomot.¹²

A másik elkövető hasonlóképp dolgozott. Minden megegyezett a „kollégájának” elkövetési stílusával, a különbség viszont abban volt érzékelhető, hogy a bankrabló a meztelen személyekkel „elszórakozott” és szexuális aktus imitálására kényszerítette őket. Ezzel potenciálisan növelte a lebukás esélyét: hosszú ideig volt a helyszínen, éppen ezért esélyt adott a kezdeti zavarukon esetleg felülkerekedő tanúknak, hogy jól szemügyre vegyék a támadójukat. Ez volt az ő kézjegye.¹³

A módszer és a szignatúra közti különbség tehát abban látszik, hogy a modus a bűnelkövetés sikeréhez kell, a kézjegy pedig az elkövető személyiségéhez fűzhető: a gyilkos kielégüléséhez, megkönnyebbüléséhez, szórakozásához szükséges. A cselekmény eredményességére pozitív befolyással nem bír, sőt, legtöbb esetben a szignatúra léte önmagában egy egyéni, jól megkülönböztethető bűnjel, mely az elkövető pszichológiai kényszerűségéből fakad.¹⁴

Ami a sorozatgyilkosságokat összekapcsolni engedi, az a „minta” („pattern”). A minta pedig az FBI-os módszer értelmezésében a három kategória együttállása. Ez az, ami egy sorozatgyilkosságot jellemez és körvonalaz. A minta konzisztenciája határozza meg a sorozatgyilkos személyiségét és elkövetési stílusát, amitől ő „ő lesz”, amitől ő „egyedivé” válik. A probléma akkor merül fel, amikor az elkövető nem tartja magát a három distinkció

¹² u. o.

¹³ u. o.

¹⁴ u. o.

valamelyikéhez, legrosszabb esetben egyikéhez sem. Ilyenkor az elkövető elfogása szinte lehetetlenné válik, főleg, hogy gyakran a véletlen közjátéka folytán került a hatóságok látókörébe az elkövető. Mindazonáltal ez segít abban, hogy az esetek összekapcsolhatóvá váljanak, és ez fel is használható ellenük a bíróságon – ha csak közvetett bizonyítékként is. Ez lesz a gyilkosságok közti „kapocs”.

Meg kell említeni ugyanakkor, hogy az amerikai profilozás (kiemelten az FBI-os módszer) az „*ismeretlen elkövetős*” ügyek esetén a tettest „*UNSUB*”-nak („*unidentified subject*” vagyis „*ISMEL*”) hívják. Továbbiakban a tanulmány így is fog hivatkozni rájuk. (A „nemtelen” mozaikszó előnye az, hogy nyitva hagyja alapvetően az elkövető nemiségének kérdését, egészen addig, amíg szinte kétséget kizáróan nem lehet megállapítani az elkövető nemi hovatartozását. Ezzel megakadályozza azt, hogy az elkövetés karakterisztikáiból hirtelen következtetést levonva hozzanak véleményt a hatóságok.)

Tehát a viktimológia és a szignatúra részletesebb bemutatására kerül sor, azon belül is az eszközök értelmezésére, hiszen e kérdések a legmarkánsabb jelenségei a sorozatgyilkosságoknak, illetve ezek igénylik a legtöbb magyarázatot, szorulnak a részletes értelmezésre.

Viktimológia

I. Az első áldozat és a sorozat kiépülése:

Első kérdésként az merül fel: *miért ő, miért őt ölte meg a gyilkos?* Amennyiben azonosításra került, hogy az újabb halott egy sorozatgyilkosságba illik, a kérdés feltételének elemi szükségletei vannak. A kérdésre magyarázattal csak ritkán lehet szolgálni, az áldozati preferenciák kapcsán kerül rá némi magyarázat. Az első fontos észrevétel az, hogy az áldozat egyezést mutat a többivel, illik a profilba, az elkövető egy és azonos.¹⁵

Az első áldozatnak markáns jelentősége van. Rendszerint egy hosszú folyamat eredménye, míg az ISMEL eljut az első gyilkosságig, általában ezt szokta mutatni a kriminális karrier is. Az első áldozat általában kijelöl egy irányvonalat, amely az elkövetést rendszerint végigköveti.

A folyamat valahogy így néz ki: az UNSUB belemerül fantáziavilágába, illetve érez valamilyen késztetést. Ez a késztetés, illetve fantáziavilág többféle természetű is lehet: lehet szexuális, kontrollorientált, ölési szándékú, illetve rendelkezhet egyéb célzattal. Ez a legkorábbi szakasza a sorozatgyilkossá válásnak és az áldozathoz való eljutásnak. Az elkövető – elkövetővé válás előtt – ebben a fantáziavilágban él: tervezget, képzelődik, fejben tökéletesíti jövőbeni elkövetését, segédeszközöket használ (lőfegyverrel gyakorlás, bizonyos célközönségnek szóló pornófilmek nézése és pornóirodalom olvasása, rendszeres és kiemelkedő súlyú maszturbálás). Az álmodozó periódus rendszerint hosszabb, de egyénenként eltérő és változhat. Vannak olyan személyek, akik valójában soha nem jutnak túl ezen az időszakon, főleg szexuális fantáziájukat kielégíti a forgalomban lévő szórakoztatóipari pornó.¹⁶

A következő szakaszt a kísérletezés, tervezés időszakának is nevezhetjük. Ez többféleképpen is értelmezhető: egyrészt köztes időszakként (a fantáziálás és az elkövetés/ első áldozatig való

¹⁵ Douglas, Burges, Burgess, Ressler (2006): i. m.

¹⁶ Robert K. Ressler – FBI, Ann W. Burgess – University of Pennsylvania, John E. Douglas – FBI: Sexual Homicide: Patterns and Motives – The Free Press (A Division of Simon and Schuster Inc.) Copyright 1992, First Paperback Edition 1995

Ressler, Shachtman (1993): i. m.

eljutás között), másrészt a fantáziálás részeként. Amennyiben köztes időszakként vesszük leginkább a szexuális motivációjú elkövetéseken keresztül mutatható be a legjobban. Ez az időszak, amikor az ISMEL megpróbálja a gyakorlatba átültetni a fantáziavilágában megtapasztalt cselekményeket: kisebb bűncselekményeket követ el a fantázia megvalósítására (például fehérneműk ellopása, kukkolás, exhibicionista viselkedés, prostituáltak szolgáltatásainak felkeresése), fantáziáját átülteti partnerére (például a pornóban látott cselekménysorokat igyekszik átültetni a saját szexuális életébe), kiemeltebb bűncselekményeket hajt végre (nemi erőszak és erőszakos közösülés, esetleg emberrablás). Rendszerint ilyenkor kezdi el valamilyen formában megtervezni az elkövetést. Ez hasonlóképp hosszú ideig eltarthat, ugyanakkor vannak, akik ezt a „szintet” soha nem lépik túl.¹⁷

Amennyiben a kísérletezést a fantáziálás részeként értelmezzük – mint amilyen cselekmény például a lőfegyverrel gyakorlás lehet, amely még nem kísérel meg emberéleket kioltani –, az előbb említett cselekmények, amelyek nem valósítanak meg súlyosan kriminális magatartást a fantáziálás szakaszán belül a kísérletező magatartást jellemzi. Tehát nem különül el a fantáziavilág és a kísérletezés, hanem egymást erősítik és fejlesztik, hatásukat oda- és vissza fejtik ki, összekapcsolódnak. Az ilyen jellegű elkülönítés a kriminális karrier részletesebb tárgyalása kapcsán nyer jelentőséget.

Ki kell emelni, hogy sok olyan cselekmény, ami a fantázia és a kísérletezés szakaszában van, nem kriminális természetű. A parafiliák és szexuális orientációk, illetve preferenciák jelentős százaléka nem bűncselekmény. A kriminális cselekmények bizonyos fajtái szintén nem nagy horderejűek – mint amilyen a fehérneműk ellopása –, és egyáltalán nem jelenti azt, hogy azok, akik esetleg ezen magatartásformát gyakorolják sorozatgyilkossá – kiemelten kéjgyilkossá – válnának. Ez csak egy folyamatot jelöl, amelyet általában a sorozatgyilkosok végigjárnak.¹⁸

Végül eljut az elkövető az első áldozathoz. Amikor a fantázia és a kísérletezés nem elég, az elkövető akcióba lép, kivitelezi tettét. Az első áldozat jelentősége kiemelkedő: kijelöli a későbbi elkövetést és irányvonalat ad. Az első a legizgalmasabb és legrutintalanabb, úgy

¹⁷ Ressler, Burgess, Douglas: (1992/ 1995): i. m.

Ressler, Shachtman (1993): i. m.

¹⁸ Ressler, Shachtman (1993): i. m.

Douglas, Olshaker (1999-2000): i. m.

Hazelwood, Michaud (2000): i. m.

értelmezhető, mint a „szüzesség elvesztése” és nem csak szexuális értelemben. Az elkövető megpróbálja fantáziáját és a fantáziavilágában felduzzasztott énképét kivetíteni a prédájára. De ez nem következhet be. A fantáziavilág nem számol olyan faktorokkal, amelyet a való élet befolyásol, hiszen a fantázia lényege a tökéletesség és az ego tökéletessége. Az ISMEL nem azt fogja kapni a cselekmény végrehajtásakor, mint amit elképzelt, így végső soron csalódást fog neki okozni a cselekménysorozat. De az első gyilkosság, és az azt megelőző vagy azt követő cselekmények, mint első élmény mindenképp izgalmasak. Így az UNSUB a gyilkosság és az azzal kapcsolatos cselekedeteinek végeztével vegyes érzelmekkel küzd: egyrészt izgatott, mert megvalósította álmát, másrészt csalódott, mert nem azt az érzést és élményt nyújtotta a gyilkosság, mint amit fantáziavilága megszült számára. A „szüzesség elvesztése” rendszerint gyors és „összezapott”, mert az elkövető tapasztalatlanságának okán nem tudott felkészülni azokra a külső tényezőkre, amely fantáziavilágában nem volt fellelhető: valaki megzavarja támadás közben; az áldozat védekezik vagy az áldozat valaki olyanra emlékezteti, aki számára kedves; esetleg nem azt a reakciót sikerül kiváltani belőle, mint ami az „elvárt”. Ezek a rutintalanságról árulkodó nyomok mind fellelhetőek a helyszínen: például amikor a gyilkos egy késsel próbálja meg levágni az áldozata fejét, de a gerinccsigolyákban megakad a penge.¹⁹

¹⁹ Ressler, Burgess, Douglas: (1992/ 1995): i. m.

Ressler, Shachtman (1993): i. m.

A csalódás innentől kezdve csak fokozódik. Az ISMEL étvágya csak egyre nő, egyrészt a megtapasztalt gyilkosság által kiváltott öröm, másrészt a csalódottság miatt, remélve, hogy a következő emberölés „jobb lesz”. Szinte mindenképpen meg akarja ismételni valamikor tettét, ezek gyakorisága a kihülési időtől függ: a gyilkosság által okozott öröm egy időre nyugodttá és elégedetté teszi az elkövetőt, továbbá ez alatt eltervezheti fejben a következő gyilkosságot, illetve fantáziavilágában tökéletesítheti azt. Amikor feltámad benne a vágy, felerősödik a készlet, vagy szükségét érzi, újra lecsap. De a következő gyilkosság soha nem fogja hozni azt az érzelmi töltetet, amit a legelső gyilkosság, vagy amit a fantázia adott: akármennyire is sikerül tökéletesíteni az elkövetést, akármennyire is sikerül igényei szerint alakítani, átalakítani azt. Mindent az első öléshez fog viszonyítani, próbálja elérni azt a „löketet”, de nem adja azt az élvezetet, azt a „megkönnyebbülést” („relief”).²⁰

Amennyiben az áldozatok megölése nem hozza azt a „pluszt”, előfordul, hogy az elkövető valamin változtat: csökken a kihülési idő, áldozatok száma egy elkövetés kapcsán egyszerre nő, más módszert választ, tehát az elkövetés eszkalálódik. Az első gyilkosság gyakran az „áldozati Szent Grál” az ISMEL számára, még akkor is, ha a nevét nem tudja, az eseményre rendszerint tisztán emlékszik. A gyilkosságok után sokszor az ölés emléke az, ami a kihülési időt kitolja: az ehhez kapcsolódó autoerotikus cselekmények és visszaemlékezések, a trófeák gyűjtése, fényképek készítése, a gyilkosság helyszínéhez való visszatérés, esetleg a sír látogatása mind az ölés izgalmanak felkeltését szolgálja főként. Az emlék valamilyen kézzelfogható értelemben tovább él, noha volt rá példa, hogy az elkövető a saját tettének részleteire sem emlékezett, nemhogy az áldozatra.²¹

A legvégső szakasz, amelyet mindenképp meg kell említeni, az a kriminális karrier végső stádiuma: az elkövetések gyakoribbá válása, a sorozat kiépülése. Itt nyer értelmet a szakirodalmi kérdésként felmerült „több áldozat” kérdésköre. Ebbe a szakaszba tartozik a többi gyilkosság, az elkövetés fejlődése, a halál utáni cselekmények, amelyek kihatással lehetnek a kihülési időre, és adott esetben az önbizalom olyan mértékű felduzzadása, amely végül az ISMEL hanyagságához és esetleges lebukásához vezethet.²²

A cselekmények előrehaladtával az elkövetés mind kriminális, mind kézjegyi (szignatúra) értelemben tökéletesedik és fejlődik. Így elméletben a több szakasz (fantázia – kísérletezés –

²⁰ Ressler, Burgess, Douglas: (1992/ 1995): i. m.

Ressler, Shachtman (1993): i. m.

²¹ Ressler, Burgess, Douglas: (1992/ 1995): i. m.

²² Ressler, Shachtman (1993): i. m.

első gyilkosság – későbbi elkövetések és az elkövetést követő egyéb cselekmények) egy egységes kriminális képet mutat. Noha egyértelműen nem mutatható ki minden sorozatgyilkosnál ilyen szinten elkülöníthető életpálya, az alapvetés mégis ezekkel a felosztásokkal igyekszik foglalkozni.

Ilyen eset tipikusan a kéjgyilkossá válás egyik valószínű folyamata, amikor a szexuális fantázia felcsigázása után az elkövető apróbb szexuális tartalmú bűncselekményekbe fog, majd erőszaktevővé válik (esetleg sorozat-erőszakolóvá), végül elköveti az első kéjgyilkosságát.²³

Mindazonáltal meg kell említeni, hogy ez sok faktortól változhat, hiszen az előbb leírtak kiemelten a szexuális elkövetésű bűncselekményekre igaz. Abból az alapvetésből indul ki, hogy az ilyen motivációjú bűncselekményeknek kell, hogy legyen valamilyen szintű előzménye, ha más nem, akkor a fantáziavilág képei segítségével a rendszeres és túlzó önkielégítés. Nagyban befolyásolja a profilozók körében használt „stresszor-jelenség”, ami a kiváltó indokot jelöli rendszerint a gyilkosságoknál, tehát az UNSUB életében bekövetkezett olyan esemény, amely kiváltja a „gyilkos indulatot”: különösen a harag, düh és bosszúvágy motiválta bűncselekménynél jelentős ez.²⁴ (A megelőző fantázia itt is fellelhető, amikor az elkövető egy bizonyos személy ellen vetíti ki képzelgéseiben haragját, de dühét mégis más emberen vezeti le.)

²³ Hazelwood, Michaud (2000): i. m.

²⁴ Ressler, Burgess, Douglas: (1992/ 1995): i. m.

II. Az áldozat élete, mindennapjai:

Amennyiben az áldozat azonosítása megtörtént, feltárhatóvá válnak életkörülményei. Az életkörülményeiből következtetni lehet arra, hogy az elkövető hogyan fért hozzá a célszemélyhez.

Különbséget kell tenni alacsony kockázatú és magas kockázatú áldozat között. Az áldozat kockázati tényezője több faktor mentén változhat, de kiemelten az életkörülményei azok, amik a fő befolyásoló tényezők. Alacsony kockázatú célpontnak lehet minősíteni azokat a személyeket, akik életvitele amúgy magas kockázatú („high risk”): például drog, alkohol, laza szexualitás, prostitúció, mély szegénység, rossz- vagy alacsony színvonalú életkörülmények. A sorozatgyilkosok prédái nagyjából ebből a – szociológiailag és demográfiailag is jól meghatározható – karakterosztályból kerülnek ki. A magas kockázattal járó áldozatok értelemszerűen ennek ellentétei, alacsony kockázatú („low risk”) életvitelt folytatnak: jó környéken laknak, jó egzisztenciában nevelkedtek normális családi körülmények között, szórakozni ritkán és akkor is felelősségteljesen járnak, elővigyázatosak és indokoltan gyanakvóak, stb. Tehát attól függően alakul a kockázati tényezőjük, ahogy az életvitelük mentén a sorozatgyilkos számára az elkövetés milyen potenciális rizikófaktort hordoz. Amennyiben egy skálát képzelünk el, az egyik végére kerülnek az alacsony, míg a másik végére a magas kockázattal járó áldozatok. Ők életvitel szerint valamilyen kockázati osztályba sorolhatóak. Amennyiben az életvitelük alapján kívánjuk besorolni – ahogy az FBI-os profilozás is teszi –, magas kockázatú áldozatnak („high risk victim”) azok, akiknek életkörülményei ilyen kockázattal járnak, és alacsony kockázatúnak („low risk victim”) minősíthetők, akik kerülnek a veszélyes életkörülményeket. Tehát az áldozatok magukban hordoznak egyfajta kockázati tényezőt („victim risk”), illetve az elkövető bizonyos kockázatot vállal („offender risk”) az elkövetéssel, amit több tényező befolyásolhat.²⁵

A kockázati osztályba sorolt áldozatok kockázati tényezőjét változtathatja a környezet, így a magas kockázattal járó áldozatból alacsonyabb kockázatú lesz (például az amúgy óvatos

²⁵ Ressler, Burgess, Douglas: (1992/ 1995): i. m.

Douglas, Burges, Burgess, Ressler (2006): i. m.

Hazelwood, Michaud (2000): i. m.

Ramsland (2010): i. m.

hölgy egyedül halad át egy sötét parkon), vagy az alacsony kockázattal járó áldozatból magasabb kockázatú lesz (például a prostituált, akire stricije vigyáz).²⁶

Általában, de nem mindig az elkövető a hasonló demográfiai, illetve szociológiai körből választ áldozatot, tehát azt lehet mondani, hogy az ISMEL „helyi lakos”. Az elkövetőhöz illő környezetben könnyebben be tud olvadni az UNSUB, amennyiben nem tűnik ki a közegből, nem hívja fel magára a figyelmet és nem válik gyanússá.

A mindennapi élet része a „napi rutin”: olyan cselekménysor, amelyhez életkörülményeik folytán a kiszemelt személyek ragaszkodnak, vagy alkalmazkodniuk kell. Ez a körülmény leggyakrabban a munka, illetve a tanulmányok folytatása, de más tényezők is közbeszólhatnak. A napi rutin robotszerűsége jobb célponttá teszi az áldozatot, hiszen könnyebben meghatározhatóvá válik, szinte percre pontosan adott esetben, hogy mikor éppen hol lesz, így felmérhetővé válik, hogy mikor lesz teljesen egyedül, és mikor a legsebezhetőbb, becserkészésére terv állítható elő.

A halott személyek mindennapjai különös fontosságot élveznek akkor, amikor kiemelten preferált célpontokról (például feketebőrű kisgyerekek)²⁷ van szó, illetve akkor, amikor az áldozatok között szinte nincsen látványos kapcsolat.

Amennyiben az áldozatok nagyon is specifikusak, a nyomozás kapcsán felmerül, hogy hol lehet hozzáférni a különböző áldozattípusokhoz: gyerekekhez játszótéren és parkokban; egyetemistákhoz a campus környékén, kollégiumban vagy bárokban; prostituáltakhoz a város kevésbé előkelő negyedeiben vagy újságban feladott hirdetések alapján; stb. Az áldozathoz való hozzáférést pedig a mindennapok és a napi rutin jelöli ki.

Amennyiben a halott személyek között látszólag nincs kapcsolat, mélyebbre kell ásni, ami a napi rutin részletes kielemezését jelentheti: előfordulhat, hogy az ISMEL a kiszemelt prédát figyelmeztette, tehát az elkövetés előtt valamilyen szintű ismeretségre tesz szert, valamint a „stalker” („követő”) jellegű sorozatgyilkos aprólékosan megfigyeli áldozatát.²⁸

²⁶ u. o.

²⁷ Hazelwood, Michaud (2000): i. m.

²⁸ Olga Nekrasova: Study on Obsessional Followers
<http://www.bxscience.edu/publications/forensics/articles/psychologicalprofiles/f-psyc02.htm> 2011-11-18

Katherine Ramsland: Stalkers: The Psychological Terrorist
http://www.trutv.com/library/crime/criminal_mind/psychology/stalkers/5.html 2011-11-18

Ramsland (2010): i. m.

Vannak viszont olyan szituációk, amikor az áldozatok mindennapjai sem árulnak el sokat. Ekkor a „téma” vizsgálata válik fontossá, vagyis hogy az áldozat és a gyilkosság mit testesít meg.

III. Mit képvisel az áldozat?

A sorozatgyilkosságok nyomozásának nehézségét azok látszólagos „motivátlansága” okozza. Az „egyszeri” gyilkosságok kapcsán a nyomozóhatóság a potenciális elkövetők személyi körének feltárása során az indítékot keresik: vagyoni haszonszerzés, szerelemféltség vagy egyéb indulat, bosszú, de ezek közé a „gyilkosság az ölés kedvéért” jóformán nem tartozik bele.

A sorozatgyilkosságok kapcsán az indíték sokszor nem értelmezhető – illetve nem egyértelműen olvasható ki az elkövetés karakterisztikáiból –, de mindazonáltal az esetek közti kulcs, illetve kapocs mégis az meggyilkolt áldozatokban rejlik – és gyakran a gyilkos számára értelmezhető belső logikát követ.²⁹

Minden sorozatgyilkos számára jelent valamit a gyilkosság és a hozzákapcsolt megölt illető. Ez lehet szimbolikus, kevésbé szimbolikus, megtestesíthet az életében felbukkanó valós, netán képzelt személyt. Megtorolhatja rajta vélt vagy valós, mástól elszenvedett sérelmeit, de kihasználhatja a helyzetét önző céljaira is. Továbbá mindezen kategóriák összefolyhatnak.

Több elmélet is született, ami az áldozat szerepét próbálja megmagyarázni a sorozatgyilkosságok kapcsán. Mint például *Sullivan* elmélete arról, hogy az áldozatok megszemélyesítenek valakit, vagy *Swan* elmélete, aki az áldozatkiválasztást az elkövető énképének, és annak kivetülésének irányából közelíti meg.³⁰

Noha David Canter brit profilalkotó nem FBI-os, mégis az ő módszere az egyik, amelyen keresztül érintőlegesen bemutatásra kerülnek, hogy mit is képviselhetnek az áldozatok a sorozatgyilkosság témájában:³¹

²⁹ Serial Murder: Multy-Disciplinary Perspectives for Investigators –FBI -BAU, NCAVC, CIRG
<http://www.fbi.gov/stats-services/publications/serial-murder> (2011-11-07)

Olshaker, Douglas: Sötétség–GABO Könyvkiadó1999

³⁰ Maurice Godwin: 3.2 - Death by detail: A Multivariate Model of U.S. Serial Murderers' Crime Scene Actions – In Grover Maurice Godwin, Ph.D: Criminal Psychology and Forensic Technology: A Collaborative Approach to Effective Profiling - CRC Press LLC - 2001

³¹ David Canter : Offender profiling and criminal differentiation <http://www.ia-ip.org/uploads/library/key%20ip%20publications/Offender%20Profiling%20and%20Differentiation.pdf> (2011-11-14)

- Tárgy („object”): valami, amit fel lehet használni vagy irányítani lehet megkötözés és fenyegetés különféle módszereivel. Gyakran az áldozat érintett másfajta bűncselekményben (például betörés).
- Eszköz („vehicle”): a gyilkos érzelmeit vetíti ki rá, azok levezetésére használja fel (a düh és a frusztráltság hatására az áldozat durva erőszak célpontjává válik).
- Személy („person”): az elkövető látszólagos intimitás helyzetének megteremtését kísérli meg, hogy ez által valamilyen kapcsolatot létesítsen az áldozattal.

Hodge ezen gondolatmenet mentén a következőket fogalmazta meg.

Amennyiben az áldozat csak tárgy, az érzelmi és interperszonális viszonyra csak minimális jeleket találunk – legfeljebb a tényt, hogy elcsalták az áldozatot, és nem erőszakkal kerekedtek felül rajta elsősorban. Az ISMEL-t nem befolyásolja az áldozat reakciója, kegyelemet iránta nem érez, hiszen számára a megölni és felhasználni kívánt személy nem más, mint egy élettelen dolog. Éppen ezért a csonkítás, a posztmortem sérülések okozása, mint szexuális indikátor, a tervszerű rituális és önző forgatókönyv mind ezt az állítást erősítik. Tehát, ezért valószínűbb a nekrofil tevékenység, kannibalizmus, test felkoncolása, amely egyezik a szadista/ kéjgyilkos magatartásjegyeivel.³²

Aki eszközként használja fel a célszemélyt, több érzelmi reakciót tükröz elkövetése során. Noha olyan erőszakot közvetít az áldozata felé, mint az, aki csak tárgyként kezeli őket, de bizonyos jelek arra engednek következtetni, hogy valamiféle érzelmek játszanak szerepet a háttérben, nem csupán az önző felhasználás motivációja. Így bizonyos szintű interperszonális kapcsolat lesz érzékelhető az elkövetés alatt: ezek gyakran csak a kézre kerített gyanúsított elmondása alapján rögzíthető, hiszen az áldozat a sértő, bántalmazó, parancsoló és degradáló szavak használatát, valamint az ezzel párhuzamos fegyelmező testi kényszert nem tudja megerősíteni. Éppen ezért a holttest bizonyos pontjain talált sérülések azokat a pontokat mutatják, amik az UNSUB számára jelentőséggel bírnak.³³

Ha az ISMEL személyként kezeli célpontját, a túlzó erőszakos magatartás - amelyet az áldozat irányába tanúsít az elkövető - ritka lesz, a szexuális aktus valószínűleg normális – az adott körülményekhez mérten (például nincs megalázó módon a testüregekbe helyezett idegen test) -, akár egy mindennapos aktus, valamint az esetleges indulat – amely az áldozat halálához vezet – bizonyos területekre korlátozódik, elsősorban az arc irányába, mely a

³² u. o.

³³ u. o.

személyiség tükre. Az elkövető tehát a célpontját, mint személyt támadja, személyiségében próbálja őt megsemmisíteni. Éppen ezért elég valószínű, hogy az áldozat reakciói nagyban befolyásolják az ISMEL ellenreakcióit: a gyilkosság pont az elutasításból fakad.³⁴

Noha sok kísérlet született arra, hogy bizonyos kategóriák mentén besorolják a sorozatgyilkosokat (tipológiák) és azok cselekedeteinek miértjét (okok és motivációk), a szakirodalom nem egységes ezen a téren..

Akárhogy is, a megölt személyek képviselnek az elkövető számára valamit, vagy valakit: legyen az tudati vagy érzelmi alapú, eszköz vagy tárgyi, netán személyi, esetleg éppen saját maga, akit el kíván ilyformán pusztítani.³⁵ Ennek megoldása kulcs lehet az elkövető kézre kerítéséhez.

³⁴ u. o.

³⁵ Olshaker, Douglas: Sötétség – GABO Könyvkiadó, 1999.

IV. Áldozati preferenciák:

Az áldozati preferenciákat elsősorban az jelöli ki, hogy mit képvisel az áldozat az elkövető számára. Amennyiben a *Canter* és *Hodge*-féle „személy – eszköz – tárgy” skálát vesszük, az áldozati preferencia ebben a sorrendben lazul, bomlik meg – kivéve, ha a célpontok, mint szexuális tárgyak maguk nem alkotnak önmagukban preferenciát (például a pedofil elkövetők esetén – noha mégis tárgyként kezeli őket - csak gyerekek jöhetnek szóba).³⁶

Eszerint különbséget lehet tenni az elkövetők között:

- Preferenciális elkövetők (szűk értelemben vett preferencia)
- Nem preferenciális elkövetők, illetve preferencia hiánya
- Elkövetők, akik valamilyen szintű specifikum szerint választanak áldozatot (tág értelemben vett preferencia)

A preferenciális elkövetők behatárolása rendszerint a legkönnyebb. Áldozataikat olyan specifikumok szerint választják, mely egyrészt szignatúraként is értékelhető, másrészt az igényeiknek megfelelnek. Legáltalánosabb a pedofil elkövetők köre, akik bizonyos szigorú specifikumok szerint jelölik ki célpontjukat, amely több tényezőre is kiterjedhet: szem-, haj- és bőrszín, magasság, de különösen a nem és a kor. Eszerint egy bizonyos skálán elhelyezhető a potenciális áldozatok köre, így a hatóság proaktív fellépésével ösztönözheti a lakosságot a megelőzésre: például a profil kiadásának és a veszélyeztetett kör figyelmeztetésének hatására a lehetséges célpont barna, hosszú hajú hölgyek rövidre vágatják hajukat és befestik szőkére. Ilyen esetben rendszerint egy szűk tartományban, szigorú specifikumok mentén körvonalazható a célpontok köre.³⁷

³⁶ Maurice Godwin: 3.2 – Death by detail: A Multivariate Model of U.S. Serial Murderers' Crime Scene Actions - In Grover Maurice Godwin, Ph.D: Criminal Psychology and Forensic Technology: A Collaborative Approach to Effective Profiling - CRC Press LLC - 2001

Canter: Offender profiling and criminal differentiation <http://www.ia-ip.org/uploads/library/key%20ip%20publications/Offender%20Profiling%20and%20Differentiation.pdf> (2011-11-14)

Ressler, Shachtman (1997): i. m.

³⁷ Ressler, Shachtman (1997): i. m.

Douglas, Burges, Burgess, Ressler (2006): i. m.

Preferenciák hiányáról akkor beszélünk, amikor az elkövetések között nincs konzisztencia az áldozatok terén. Ilyenkor gyakran nem magában a célszemélyben rejlő tényezők azok, amik végül őt áldozattá teszik, hanem a sorozatgyilkos személyéből adódó ok (düh, vagy indulat), esetleg külső, környezeti tényező (opportunistá gyilkosság). Nagyon mélyen meghúzódhat kapcsolat, de vagy „szabad szemmel nem értékelhető”, vagy a profil más, nem áldozatból fakadó aspektusával magyarázható. Rendszerint az ilyen elkövetőket lehet „mindenevőnek” nevezni, válogatás nélkül ölnek: átlépik a határokat kor, nem, rassz, társadalmi, és egyéb, a célszemélyek közötti különbségtételre alkalmas distinkció tekintetében. Őket gyakran a legnehezebb jellemezni, profilozni.³⁸

A tág értelmű preferencia tág értelmezési kört, vagyis hosszú áldozati listát jelöl ki. Ezek a fajta körök bármilyen szociológiai értelemben vett besorolást kijelölhetnek, az elkövető preferenciája ezen a nem túl szűk határon belül mozog.

Létezik egy negyedik kategóriaként is értékelhető csoport: a preferenciák változása. Ritka eset, de előfordulhat. A változást két faktor alakíthatja: külső – főként környezeti -, illetve belső – a sorozatgyilkos személyiségéből fakadó – tényezők. Külső tényező az, amikor az adott környezet nem nyújtja azokat a lehetőségeket, amely kielégítő lenne a sorozatgyilkos számára, illetve nem talál több megfelelő célpontot. Ilyenkor két dolgot tehet: vagy megváltoztatja a „működési helyét”, vagy módosít a preferenciáin. Tipikusan akkor fordul elő ilyen szituáció, amikor az elkövető vadászterületén megnő a lakosság ébersége, illetve a hatóságok megszigorítják az ellenőrzést és a járőrözést. Így az ISMEL kiszorul az általa előnyben részesített campusról, vöröslámpás negyedből, egyéb vadászterületről.³⁹ Belső faktornak az minősül, amikor a személyiség változása folytán a preferenciák köre kibővül, vagy áttérrelődik más specifikumok szerint. Ilyen eset, amikor az elkövető a tapasztalatai folytán felbátorodik, és „nagyobb prédára” tér át, vagy sikertelensége folytán kisebb kockázatú célpontot választ.

³⁸ Olshaker, Douglas: Sötétség– 1999 GABO Könyvkiadó

³⁹ Godwin: Death by detail: i. m.

A szignatúra (kézjegy)

I. A fantázia szerepe:

A fantázia szerepe nem szűnik meg a már említett fantáziálás szakaszában. Vagy minden egyes elkövetés kapcsán állandó marad, vagy a valóság igényeinek megfelelően fejlődik, illetve változik. Éppen ez az a tényező, ami a sorozatgyilkosnak a csalódást okozza: ha a fantázia konzisztens marad – de ha a valóság szabályait követve változik is -, nem fogja azt az örömet adni, amelyet az elme elvárna.⁴⁰

Mindezen felül ki kell emelni két dolgot. Először is, az tény, hogy az elkövetés karakterisztikái – például annak kegyetlensége – azon túl, hogy objektíve érzékelhető, nem jelenti azt, hogy megértése nem szükségeltet egy szubjektív, aberráns, egyéni nézőpontot. Tehát a gyilkosság ténye – az áldozat rokonainak szubjektivitását mellőzve – csak szubjektíven, a „gyilkos szemüvegén keresztül” érzékelhető, éppen ez hívja fel a figyelmet a bűnismétlés fennállásának veszélyére. Másodszor, a gyilkos fantázia lénye egyértelműen pszichotikus eredetű: mindezek fölött gyakori, hogy a sorozatgyilkosok képesek befolyásolni tudatosan tetteiket, és nem feltétlenül befolyásolja őket szigorú értelemben vett mentális betegség, amely olyan téveszméből fakadna, mely arra készítetné őket, hogy öljenek.

A fantáziára való hajlam rendszerint személyiségfüggő: ez a hajlam kijelöli az állandó elmerülést a képzelet világában. Az erős „képzeletre” hajlamos személyek életük nagy részét az általuk megteremtett világban töltik, gyakran észrevétlenül, és ez a világ számukra éppen olyan élénk, élő és kézzelfogható, mint az átlagember mindennapi világa. Egy *Ressler*, *Burgess* és *Douglas* által folytatott kutatás – ami 36 szabadságvesztését töltő sorozatgyilkost

⁴⁰ Douglas, Olshaker (1999-2000): i. m.

Olshaker, Douglas: Sorozatgyilkosok/ Sötétség/ Megszállottak/ – GABO Könyvkiadó - 1999

Ressler, Shachtman (1997): i. m.

Hazelwood, Michaud (2002): i. m.

Ressler, Shachtman (1993): i. m.

Hazelwood, Michaud (2000): i. m.

érintett – kimutatta, hogy az általuk megkérdezett sorozatgyilkosok 82%-a ábrándozott („daydreaming”).⁴¹

A fantázia léte gyakran önmagában elegendő ahhoz, hogy az áldozatok személytelen kiválasztását meghatározza: kiemelten a szexuális fantáziák során – ahol a célszemély nem más, mint segédeszköz – a képzelet megvalósulásának eszközei, nem kell a személyes kapcsolat. Amennyiben a személyes kapcsolat valamilyen szinten mégis érzékelhető – tehát amikor az elkövető az illetőt erotomániás fantáziája során személyként kezeli, vagy éppen akin dühét kitölti, megszemélyesít valakit a saját életében –, az idegenek kiválasztását a megszemélyesített személlyel szembeni konfrontáció hiányát magyarázza: nem képes vele szembeszegülni az ISMEL (belső tényező), vagy a külső tényezők miatt nincs rá lehetősége – például már meghalt, vagy ismeretlen helyen tartózkodik az a személy. Ebben az esetben lehetséges, hogy a gyilkos a gyilkosságok során önbizalmát építi fel, hogy dühének végső célpontját megsemmisíthesse, végjátékához felbátorodjon.⁴²

Megállapítható tehát, hogy az elkövetést megelőző ismeretség nem, vagy nem feltétlenül szükséges a gyilkossághoz, viszont kiemelkedő, sőt szinte abszolút szerepe van annak, hogy mit képvisel az áldozat.

Kocsis felhívja a figyelmet a disszociatív tendenciák jelentőségére: tehát arra, hogy az elkövető tudatos cselekményeit elkülöníti az elkövetés kapcsán. A mindennapi gondolkodás mentén rendszerint a kognitív processzus összekapcsolandó a cselekedetekkel. Kocsis az autóvezetés példájával magyarázza: ilyen az, amikor az autóvezető gondolatai elkalandoznak vezetés közben, látszólag nem tudatos az ő cselekménye, mégis uralma alatt tartja a gépjárművet, és felelős annak működéséért, a közlekedési szabályok betartásáért és utasaiért. Tudja, mit csinál, „mégsem foglalkozik vele”. Általában az ilyen magatartást a gyermekkori traumákhoz lehet kötni.⁴³ Ebből adódik gyakran az elkövetők azon képessége, hogy az áldozat képviselője kapcsán tárgyként kezeljék őket.

⁴¹ Ressler, Burgess, Douglas: (1992/ 1995): i. m.

⁴² Olshaker, Douglas: Sorozatgyilkosok–GABO Könyvkiadó - 1999

Ressler, Shachtman (1997): i. m.

Ressler, Shachtman (1993): i. m.

⁴³ Kocsis (2006): i. m.

Több alkalommal említették meg az elkövetők, hogy a gyilkosság kapcsán minden olyan átlomszerű volt, akárcsak a vezetés kapcsán: a rutinszerű cselekmény bizonyos részleteire nehezen lehet visszaemlékezni, de jelen esetben nem a rutinról van szó. Mindazonáltal meg kell említeni, hogy a gyilkosok egy jelentős százalékának ilyen szintű beszámolóját kritikával kell fogadni, hiszen gyakran a büntetés elkerülésének eszközeként igyekeznek felhasználni azt. Továbbá azt is ki kell emelni, hogy nem ritka az elkövetések kapcsán a befolyásoltság: drog, illetve alkoholhasználat.⁴⁴

Ugyanezen indokból fakad a harmadik személyű elbeszélés. Vagy az elkövető a felelősségre vonást igyekszik elkerülni, vagy a távolságtartás eszközeként használják, kerülve a „véres részleteket”. Az elkövető ilyenkor igyekszik tudatosan eltávolodni attól, amit tett, különösen azért, mert a felelősségre vonás kapcsán az áldozatokat megszemélyesítik, mind a bíróság hallgatósága, mind a nyomozás során az elkövető kihallgatása során.⁴⁵

Ugyanezen kérdés merül fel a disszociatív (multiplex) személyiség kérdése kapcsán, amikor az elkövető helyett „az ő testében megbújó más személy” követi el a gyilkosságot. Kritikával kell fogadni, de a szakirodalom még mindig bizonytalan és nem egységes ezen a téren.⁴⁶

Az áldozat mindeközben az elkövetés önkéntelen főszereplője lesz.

A fantáziát magát sok faktor szabályozhatja: rendszerint külső, és belső tényezőkre lehet bontani. Belső tényezőnek az önálló, személytől függő kezdeményezést – tehát a fantázia generálását – szokták nevezni, míg külső okként rendszerint más személy, esemény, illetve egyéb behatását jelölik meg: az elkövető gyerekkorában történt trauma vagy szexuális, érzelmi és fizikai bántalmazás, egy bizonyos személy, aki nagyban alakította életét és személyiségét, az ISMEL párkapcsolati csődjei, vagy az emberi kapcsolatok kialakítására való alkalmatlansága, az ezekből adódó – negatív vagy pozitív - szexuális tapasztalatok, a pornográfia és média hatása. Éppen ebből vezethető le, hogy mi az a fantázia, amely kijelöli a gyilkosság témáját, hogy mit képvisel az áldozat. A kapcsolat tehát a képzelet irányából közelíthető meg: amit takar a fantázia, az jelöl ki mindent, mindennek eredőjévé ez válik, a hatást a gyilkosság témájának kiválasztására ez fogja a leginkább gyakorolni.⁴⁷

⁴⁴ Ressler, Burgess, Douglas: (1992/ 1995): i. m.

⁴⁵ u. o.

⁴⁶ Ramsland (2010): i. m.

⁴⁷ Ressler, Burgess, Douglas: (1992/ 1995): i. m.

A képzelet konzisztenciája ebből áll: amit képvisel az áldozat és a gyilkosság, az lesz az UNSUB számára a kielégülést, illetve megkönnyebbülést hozó tényező. A minta legjelentősebb részét tehát a fantázia indikálta kézjegy jelöli ki, hiszen a módszer változása, és az áldozatok különbözősége esetén a képzelet, az abból fakadó vágyak és azok kielégítése jellemezni fogja a különböző karakterisztikával rendelkező, de azonos elkövető által megvalósított bűncselekményeket.

A sorozatgyilkosok kiemelt százalékában viszont a szex az, amely tényezőként szerepel. *Leitenberg* és *Henning* szerint a szexuális képzelgés elemévé bármi válhat: a mentális képek amelyek az izgalmat okozzák, vagy esetleg azok a helyzetek, ahol az ISMEL irányító szerepben érzi magát. A fantázia ismétlődő komponense rendszerint az önkielégítésben valósul meg, amely fokozza a fantázia valóságban történő kitörésének esélyét: a maszturbáció következtében bekövetkezett orgazmus az elkövető számára rögzül abban az eseményben, mely számára a szexuális izgalmat okozza, így annak koherens részévé változik. Így valósul meg az, hogy az erőszakos képek – legyenek azok vetítettek vagy mentálisak – az elkövető számára a szexuális kielégülés parafilikus rögzülését hozzák, az élvezet egyetlen forrásává válnak.⁴⁸

Ezek a deviáns szexuális fantáziák abban különböznek az általános szexuális fantáziáktól, hogy központi témái közé rendszerint a szexuálisan agresszív, vagy sadista viselkedés tartozik, amely leggyakrabban a társadalom által bűncselekményként értékelhető, valamint a közösség által csak szűk körben gyakorolt.⁴⁹

Meloy – kiemelten a szexuális – képzelgések kapcsán a következőket említi meg, (legyen az elkövetés alatt, előtt vagy után felmerülő):⁵⁰

- Örömrözetet kelt – akár emlék vagy képzelet -, főleg maszturbációval párosulva.
- Csökkenti a viselkedésében felmerülő gátlást, míg pszichológiai értelemben közelebb visz az orgazmus eléréséhez.

⁴⁸ Dion Gee, Alexander Belofastov: *Profiling Sexual Fantasy: Fantasy in Sexual Offending and the Implications for Criminal Profiling*: In: Richard Kocsis PhD *Criminal Profiling: International Theory, Research, and Practice* - Humana Press – 2007

⁴⁹ Richard N. Kocsis (2006): i. m.

Gee, Belofastov: i. m.

⁵⁰ Gee, Belofastov: i. m.

- Az énképet, az elkövető nagyságérzetét erősíti, hiszen a mindig tökéletes fantázia kompenzálja az elkövető szexuális, vagy párkapcsolati sikertelenségeit.
- Erősíti a mindenre kiterjedő uralom érzését, hiszen a képzelet során az ISMEL képes kontrollálni az áldozatot, és az elkövetés minden aspektusának szó szerinti ura.
- Lehetőséget biztosít az UNSUB számára, hogy parafilias tendenciáit kiélje és gyakorolja.

Mind *Burgess*, mind *Anderson* megjegyzi, hogy a szexuális fantázia a sorozatgyilkosságok értelmezésében egyfajta addikció. *Burgess* a parafilák felől közelíti meg: véleménye szerint a szadista sorozatgyilkosságok esetén az egyetlen szexuális örömet a szenvedés, valamint az áldozat feletti teljes uralom adja, továbbá ez a szituáció az, ahol önmagát irányító személynek érezheti. *Anderson* egy folyamat eredményeként mutatja be: szerinte a szadista elkövetés a fantáziában való megszületés után, az elkövetés során teljesen beépül a sorozatgyilkosságba.⁵¹ Itt lép életbe az, mely az első áldozathoz való eljutás kapcsán már megfogalmazódott. A fantázia tökéletes világa, amikor nem elégséges a sorozatgyilkos számára, a megvalósulás stádiumába lép. A valóság viszont soha nem érhet fel a képzelet szintjével, így ebből fakadóan is a bűnismétlés szinte elkerülhetetlen. A folyamatos csalódás a tökéletesedéssel sem hozza ugyanazt az elképzelt izgalmat, és ez rendszerint az elkövetés eskalációjához vezet.⁵²

A képzeletnek több funkciója is lehet:⁵³

⁵¹ u. o.

⁵² Gee, Belofastov: i. m.

Douglas, Olshaker (1999-2000): i. m.

Olshaker, Douglas: Sorozatgyilkosok/ Sötétség/ Megszállottak/ – GABO Könyvkiadó - 1999

Ressler, Shachtman (1997): i. m.

Hazelwood, Michaud (2002): i. m.

Ressler, Shachtman (1993): i. m.

Hazelwood, Michaud (2000): i. m

⁵³ u. o.

1. Szabályozza a hangulatot.
2. Izgalmat okoz.
3. Segít az elkövetés terhének elviselésében.
4. Segít ez elkövetés lemodellezésében.

{A lemodellezés kapcsán nyer értelmet a már említett fantáziálás és kísérletezés szakasza, illetve amiről a kihűlési idő kapcsán már szó esett. Főképp kétféleképpen lehet elkülöníteni: „próba” („rehearsal”), amely a már megtapasztalt események újraélését jelenti, és „szimuláció” („simulation”), amely pedig az új élmények keresését jelenti. A szimuláció elsősorban a kísérletezés kapcsán nyer értelmet – például amikor valaki a partnerét megkéri, hogy halottnak tettesse magát, és úgy közösül vele -, éppen ezért nem biztos, hogy tényleg elkövetővé válik az illető, de előjel lehet. }

Fontos kiemelni, hogy a fantáziának olyan erős szerepe van a sorozatgyilkosságok kontextusában, hogy amennyiben nem teljesül be – rendszerint külső tényező hatására, mint amikor az elkövetőt megzavarják -, gyakran az ISMEL kényszert érez arra, hogy minél rövidebb időn belül újra lépjen. Ez persze csak abban az esetben fordul elő, amennyiben az UNSUB képtelen uralkodni érzésein és frusztráltságán.

II. Interakció az áldozattal és egyéb tényezők:

Ez alá az alcím alá tartozó elemek tükrözik leginkább a sorozatgyilkosságok igazi, mélyen meghúzódo karakterisztikáit. Ez az a pont, ahol a sorozatgyilkos tudata az egyéni értelmezés folytán más, számára fontos értelmet ad gyilkos szándékának, ez határozza meg az ő elkövetését.

E tanulmány célja, hogy a gyilkosság eszközeinek, helyszíneinek, az elkövetés időpontjának, és sok más tényezőnek szimbolikus jelentőségére rávilágítson, a terjedelem korlátozottsága okán csak példálózva, részletekbe nem bele menve.

1, A helyszín kiválasztása:

Az alacsony kockázatú helyszín kiválasztása jelentheti az alapos tervezést és ezzel együtt magas intelligenciát illetve az UNSUB személyéből fakadó személyi korlátokat, melyeket a mesterségesen kontrollált környezetben kíván túlszárnyalni.⁵⁴

Ezzel szemben a magas kockázatú helyszín az ISMEL merészségét is jelentheti, illetve a tervezés hiányát, valamint ez utóbbival párhuzamosan az intelligencia alacsony voltát.⁵⁵

A helyszínek szimbolikus kiválasztása lehet a sorozatgyilkos egyéni jellemzője, olyan helyet választ, amely számára valamit jelent, vagy lehet az is, hogy célja a közösség támadása is, vagyis a közösség számára fontos helyeket választ vadászatai során, hogy rettegenek, és ne érezzék magukat biztonságban – rendszerint ez a terroristák általános módszere is.⁵⁶

Ugyanezek állapíthatóak meg az áldozatok, a támadás időpontja és a szituáció kiválasztása kapcsán is.

⁵⁴ Douglas, Olshaker (1999-2000): i. m.

Olshaker , Douglas: Sorozatgyilkosok/ Sötétség/ Megszállottak/ – GABO Könyvkiadó - 1999

Ressler, Shachtman (1997): i. m.

Hazelwood, Michaud (2002): i. m.

Ressler, Shachtman (1993): i. m.

Hazelwood, Michaud (2000): i. m.

⁵⁵ u. o.

⁵⁶ u. o.

A köztes helyszínek szimbolikus jelentősége szintén egyénenként eltérő. Szó esett már arról, hogy a különböző cselekményekhez, melyek nem tipikusan a gyilkossághoz kapcsolódnak – mint amilyen a kínzás, vagy a posztmortem cselekedetek – bizonyos izoláltság szükséges. Ezek szimbolikus jelentősége, és az elkövető belső szüksége a sorozatgyilkos személyét árnyalja. Éppen ezért a holttest kidobásának helyszíne – hordozzon az üzenetet, vagy legyen az ISMEL számára „értéktelen kacat”, esetleg „megőrizni kívánt érték” – szintén szignatúrális jelentőséget hordozhat.⁵⁷

2, Az eszköz kiválasztása: A tanulmány célja az, hogy bemutassa, milyen szimbolikus jelentőséget hordozhatnak a különböző eszközök.

Szűrő, vágó, aprító, egyéb – nem feltétlenül hegyes – eszközök:

Általános vélekedés, hogy igen gyakran a kés a „fallosz” szimbolikája, az elkövetők a szúrással helyettesítik a pénisz penetrációját: erre magyarázat leggyakrabban a fizikai, vagy lélektani eredetű impotencia és alkalmatlanság.⁵⁸

A másik variáció a szúrások számára vezethető vissza: a szúrások gyakorisága dühöt, valamint büntetést, repressziót szimbolizálják. A sok szúrás egyrészt a düh levezetését, másrészt az áldozat megbüntetését szolgálja: ugyanerről árulkodik a döfések ereje is.⁵⁹

Éppen ezért a szúrások és vágások elhelyezkedése is mást jelent. Az arc és nyak környéke igen gyakran személyes kapcsolatot feltételez – a sorozatgyilkosság személytelenségén belül – , tehát az áldozat olyan személyt testesít meg a sorozatgyilkos életéből, aki valamilyen módon hatást gyakorolt rá.⁶⁰

A nemiszervek, továbbá a mell- és a mellkas környékét ért támadás (piquerizmus) is hordozhat egyszerre szexuális és represszív magatartásra utaló jeleket – ez utóbbi esetében az áldozatot az ISMEL nemiségében támadja, nem feltétlen szexuális értelemben megalázza, valamilyen vélt vagy valós sérelem okán. Érdekes kérdés a has, illetve a hát alsó és felső része is: a „szexuális pozíció felvétele” – legyen az misszionárius, hátulról való, vagy egyéb módon

⁵⁷ u.o.

⁵⁸ Douglas, Burges, Burgess, Ressler (2006): i. m.

⁵⁹ Hazelwood, Michaud (2002): i. m.

⁶⁰ Douglas, Burges, Burgess, Ressler (2006): i. m.

való közösülés – következtében a nemi szervek környéke takarásba kerül. Ilyen esetben – akár sor kerül nemi értelemben behatolásra, akár az elkövető „hiányosságai” folytán nem – az elkövető számára elérhető részek a deréktól fölfelé lévő részekre korlátozódnak csak, vagyis ezeket a pontokat támadhatja. Ha az elkövető végigfekszik az áldozaton, a döfés még kevesebb helyen hajtható végre, hiszen ilyen helyzetben – amennyiben nem áll rendelkezésre kikötözésre alkalmas eszköz – egyik kezével le kell fognia az áldozatot – fejére, nyakára, vagy mellkasára nehezede -, így a szúrásra csak a has környékén, illetve rendszerint a hát alsó részén kerülhet sor. Ahogy az elkövető imitálja a közösülést, úgy dörgöli oda – gyakran szexre alkalmatlan – nemi szervét az áldozat testüregéhez – legyen az anális, vagy vaginális közösülés imitálása -, mindeközben ráhajol az áldozatra, és a testmozgással megegyező ritmusban tudja „kényelmesen” a szúrásokat végrehajtani, pótcselekvésképp. Nehézséget az okozhat, hogy egy holttest felfedezése esetén, ha nincs szúrásnyom a nemi szervek és az emlő környékén, hajlamosak azt feltételezni a hatóságok, hogy nincs szexuális indíttatása az elkövetésnek, éppen ezért alapos vizsgálatra szorul az ügy. A nemi szervek és az anus „szétszurkálásához” az áldozatnak rendszerint egészen más pozíciót kell felvennie, amely ebben az esetben a kisebb intimitást feltételez: minél kevesebb az áldozattal való érintkezés, annál kisebb a gyilkosság témájában az intimitás szintje is. A hát felső részén található szúrás sokszor a mellek megdöfködésével azonosan kezelhetőek: az elkövető olyan szituációt tud teremteni, amely szexuálisan izgatja, továbbá zavartalanul le tud csapni, hiszen az áldozat nem látja, mit tesz az elkövető. Hasonló a helyzet a misszionárius pózban történő közösülés kapcsán való lecsapás, viszont ehhez „nagyobb bátorság” kell: bele kell nézni az áldozat szemébe.⁶¹

A nem túl mély szúrások, és hosszú vágások nyomai egyértelműen a kínzás jelei. A tapasztalt kínzók órákig, sőt napokig tudják kínozni áldozataikat anélkül, hogy elvéreznének, gyakran eszméletvesztésüket követően „visszasegítik” őket a tudatos állapotba, hogy folytathassák ott, ahol az ájulás után „kénytelenek voltak befejezni”. Hasonló a helyzet az élve megcsonkítással, viszont ebben az esetben az elvérzés esélye – kauterizálás hiányában – egyértelműen nagyobb.⁶²

⁶¹ Olshaker, Douglas: Sorozatgyilkosok/ Sötétség/ Megszállottak/ – GABO Könyvkiadó - 1999

Hazelwood, Michaud (2002): i. m.

Hazelwood, Michaud (2000): i. m.

⁶² Douglas, Olshaker (1999-2000): i. m.

Egyéb eszközök kapcsán ezen alponban a szúrásra, dőfésre, vagy objektumpenetrációra alkalmas eszközöket kell érteni. Gyakori, hogy az ISMEL az áldozatainak testüregében, valamint szúrt sebeibe a „hagyományos” eszközökön túl más eszközöket (ág, bot, egyéb), saját testrészüket (ujj, nemiszerv), vagy más áldozatok, esetleg magának az áldozatnak a testrészeit (lenyelésre kényszerítés) helyezi be. Nem ritka szadista elkövetések esetén az állati, vagy emberi eredetű széklet lenyeltetése sem. Ez rendszerint a megalázást, szexuális pótcselekvést – akár fiziológiás, akár lélektani okokból eredő -, dühöt és szadizmust jelöl.⁶³

A kicsordogáló vérrel párhuzamosan kezdi az áldozat elvesztetni az eszméletét, és kerül közelebb a halálhoz. A meleg, csordogáló vér, amely az elkövető kezére folyik, illetve az egyre erőtlenebbé váló kapálózás gyakran az, mely örömet okoz a sorozatgyilkosnak.

Ütlegelés eszközzel, eszköz nélkül: Ebben az esetben az ütések nem az áldozaton való felülkerekedést szolgálják.

Az ütések irányultságának jelen helyzetben is nagy jelentősége van. Rendszerint az arc és nyakra mért ütések jelölik a „legszemélyesebb” viszonyt, de hasonló a kapcsolat a nemiszervekre mért csapások és szúrások között, akárcsak a kínzás vonatkozásában: a testen talált zúzódások, törések, bőrfolytonosság-megszakadások, valamint egyéb jelek erre utalhatnak.⁶⁴

Főleg szexuális szadista elkövetések kapcsán a leggyakoribb a mellek és a fenék erős megharapása és megszorítása, de a célzott harapás más területre szintén jelentséggel bírhat –

Olshaker , Douglas: Sorozatgyilkosok/ Sötétség/ Megszállottak/ – GABO Könyvkiadó - 1999

Ressler, Shachtman (1997): i. m.

Hazelwood, Michaud (2002): i. m.

Ressler, Shachtman (1993): i. m.

Hazelwood, Michaud (2000): i. m.

⁶³ Douglas, Burges, Burgess, Ressler (2006): i. m.

Ressler, Burgess, Douglas: (1992/ 1995): i. m.

⁶⁴ Hazelwood, Michaud (2000): i. m.

Hazelwood, Michaud (2002): i. m.

főleg ha annak valamilyen szinten szexuális jelentősége van az ISMEL számára. Nem elképzelhetetlen a holttesten, vagy a még élő áldozaton való ugrálás sem.⁶⁵

Az ütlegelés személyközelisége folytán nagyon gyakran „megszemélyesített” áldozatot jelöl, akin az elkövető haragját kiélheti, rendszerint impulzivitást jelöl. A (szexuális) szadista elkövetés esetén a testközeli kapcsolatból adódó élvezet a sorozatgyilkos fantáziájának témája.⁶⁶

A pusztakezü, eszköznélküli elkövetésből lehet következtetni az elkövető fizikai erejére, hiszen rendszerint nehéz valakit ököllel halálra verni: hosszú időt, vagy nagy szakértelmet és fizikai erőt igényel – a nyak kitekerését rendszerint a katonák, esetleg rendvédelmi szervek tagjai, vagy küzdősportokban jártas személyek tudják. Az eszköz nélküli halálra verés a legszemélyközelebb: az ISMEL így érezheti, hogy az életéért küzdő áldozatból hogyan száll el az élet.⁶⁷

Fojtás eszközzel, eszköz nélkül: Leginkább az ütlegeléshez lehet hasonlítani. Hasonló jellemzők vonatkoznak rá.

Mind eszközzel, mind pusztá kézzel nehéz megfojtani valakit, de haláltusája szabályozhatóvá válik: az elnyújtott fojtogatás nyomai láthatóak a nyak külső hámfelületén, a légutak sérülésén, a száj és az orr környékén látható dús váladékképződésnél, valamint a kidülledt szemeken, és a pontszerű bevérzésen a szemek alatt. Ezáltal a halál időpontja kitolható, az elkövető abszolút a kezében érzi az irányítást, ő dönti el, mikor vessen véget az áldozata életének. Alkalmas ez az elkövetési mód arra is, hogy az áldozat képtelen legyen segítségért kiáltani, valamint az ájulást követően az ellenállása lanyhuljon – különösen, ha a mellkasára nehezedik az elkövető.⁶⁸

Ressler, Burgess, Douglas: (1992/ 1995): i. m.

Douglas, Burges, Burgess, Ressler (2006): i. m.

⁶⁶ u. o.

⁶⁷ u. o.

⁶⁸ Douglas, Olshaker (1999-2000): i. m.

Olshaker, Douglas: Sorozatgyilkosok/ Sötétség/ Megszállottak/ – GABO Könyvkiadó - 1999

Ressler, Shachtman (1997): i. m.

Hazelwood, Michaud (2002): i. m.

Ezt a módot választja, aki csendesen akar végezni az áldozatával, hogy ne hívja fel magára a figyelmet, szadista vagy szexuális vágyait akarja kiélni. A pusztakezes fojtogatásnál lehet érezni, ahogy az áldozatból kiszáll az élet: elernyed a test, a szem veszít fényéből, nem küzd tovább.

Mindamellet a hibafaktor itt a legnagyobb – az ütlegetés mellett -, hiszen az elkövető, ha nem figyel oda, nem tudhatja, hogy valóban meghalt-e az áldozat.⁶⁹

Az akasztás, vagy a zacskóval való fojtás lehetőséget ad arra, hogy az áldozat haláltusáját végignézzék, és a folyamat közben felszabadítsa kezét, hogy önkielégítést végezzen.⁷⁰

Meg kell jegyezni, hogy azok az asszonyok, akik gyermekükkel végeznek (ez ritkán jellemző sorozatra), gyakran alkalmazzák a vízbefojtást, vagy a párna használatát.⁷¹

Nem elképzelhetetlen az áldozat saját ruhaneműjével – rendszerint fehérneműjével vagy harisnyájával – történő megfojtása, ami csak felerősíti a gyilkosság élvezetét: az elkövető teljesen tehetetlenné teszi, szexuálisan megalázza, és uralkodik fölötte, hiszen saját ruhájával képes megölni őt. Ezért gyakori ilyen esetekben az szájba-, illetve torokba tömés, valamint a nyak köré tekert fehérnemű nyakon való hagyása.

Lőfegyver: Személytelen jellege sokat elárulhat az elkövetőről. Rendszerint távolságtartás jelez, nem mer, vagy nem akar személyesen konfrontálódni az elkövető a célszemélyekkel. Rendszerint a hirtelen és váratlan elkövetés esetén alkalmazzák, ami következtében az ISMEL gyorsan kerekold az elkövetés helyszínéről („hit-and-run”).

Fontos megjegyezni, hogy a tény, hogy személytelen, nem zárja ki az esetleges szexuális indíttatású elkövetést. Lehet, hogy csak az elkövető saját gátlásai miatt nem képes konfrontálódni a gyilkosságának tárgyával.

Ressler, Shachtman (1993): i. m.

Hazelwood, Michaud (2000): i. m.

⁶⁹ u. o.

⁷⁰ Douglas. John; Dodd, Johnny: Inside the mind of BTK – Jossey – Bass, A Wiley Imprint – 2008

⁷¹ George B. Palermo: Homicidal Syndromes: A Clinical Psychiatric Perspective – In: Criminal Profiling: International Theory, Research, and Practice: Richard Kocsis PhD – Humana Press - 2007

Hatékonyágán túl nem jelenti azt, hogy ne lenne képes a düh kifejezésére: hasonlóképp a több szúráshoz, a sok lövedék, vagy az egész tár kiürítése rendszerint az impulzív indulatot jelenti. Az elkövető lehet, hogy ilyen esetben nem is ellenőrzi le, hogy az áldozata valóban meghalt-e, a hangos fegyverdörrenés miatt kénytelen elmenekülni. A sok lövedék kilövése jelentheti az indulaton túl a tapasztalatlanságot is. Az arcra leadott, illetve megkísérelt lövés is jelentheti az indulatot, amit egy bizonyos személy ellen táplál, hiszen az arc a személyiség megtestesítője, azt próbálja az elkövető megsemmisíteni, személyiségében támadja: deperszonalizálja.⁷²

A lőfegyverek – és így a számszeríj, vagy az íj is – a vadászat élményét kelthetik. Rendszerint az ilyen elkövetéshez kontrollált környezetre van szüksége az ISMEL-nek: elhagyatott nagy, de belátható és bejárható nyílt tér, esetleg épület, valamint alkalomadtán több elkövető, hogy az áldozat elszökését meg lehessen akadályozni, illetve a lebukás esélyét csökkenteni lehessen. Így az elrabolt áldozat elkapásának izgalmán túl a mesterséges környezetbe helyezett vadászat is élvezeti forrás lehet.⁷³

Minél nagyobb a távolság, annál nagyobb a kihívás, így annál „értékesebb” a cél – félreértés ne essen, ezekben a személytelen szituációkban az áldozatok valójában értéktelen célpontok, nem több, mint egy céllövölde céltáblája. A gyilkosságot gyakran a megőrzött töltényhüvelyek – mesterlövészszokás – jelzik, hiszen személyes kontaktus nem jön létre az elkövető és az áldozat között: névtelen célpontok csupán.

A lőfegyver használat sokszor fizikailag gyenge elkövetőt jelez, akinek szüksége van valamilyen eszközre, hogy felülkerekedhessen az áldozatain. Előfordulhat, hogy a gyengeség forrása nem fizikai eredetű, csak a megszemélyesített áldozattal nem bír konfrontálódni a képviselt személyben rejlő tulajdonságok okán. Éppen ezen okokból van szüksége arra, hogy minél hamarabb felülkerekedhessen az áldozatán. Ez első sorban a testközeli szituációkra igaz, hiszen az L.D.S.K.-k („Long Distance Serial Killer – Nagytávolságú Sorozatgyilkos) rendszerint katonai képzettséggel rendelkeznek, fizikailag alkalmasak a kétkezi kontaktusra is.⁷⁴

⁷² Olshaker, John Douglas: Sorozatgyilkosok–GABO Könyvkiadó - 1999

⁷³ u. o.

⁷⁴ Douglas, Olshaker (1999-2000): i. m.

Olshaker, Douglas: Sorozatgyilkosok/ Sötétség/ Megszállottak/ – GABO Könyvkiadó - 1999

Kötöző-, és egyéb kényszerítő eszközök: A kényszerítő eszközök alkalmazása utalhat szintén az elkövető gyenge fizikumára: kénytelen megoldást találni áldozata kontrollálására, mert máshogy nem képes rá.⁷⁵

Szállítás közben szinte mindenképpen kell valamilyen kontrolleszköz, hogy ne szökhessen meg. Amennyiben később nem használ – tehát a fogvatartás ideje alatt –, fizikumába vetett bizalmában nincs kétség. Mindezek ellenére a szadista kényelmesebben kiélheti vágyait, ha kikötözi vágyai megvalósulásának segédeszközét, tehát az elrabolt személyt.⁷⁶

A kínzás eszközöként is értékelhető, hiszen a rabság önmagában kínzó tényező, amennyiben a fogvatartásnak ez a célja. A „lebilincselés” és a „bezárás” sokszor nem csak praktikai okokat szolgálnak: gyakran az áldozatok megőrzése, mint trófea is értékelendő szempont, különösképp, ha egy „gyűjtőről” van szó.⁷⁷

A száj betömése, vagy kipeckelése hordozhat szexuális, megalázó jellemvonásokat, de gyakran eszköz arra, hogy az áldozatot elnémítsa, nem is azért, hogy más meg ne hallhassa, hanem hogy az elkövető el tudjon vonatkoztatni attól, hogy ő egy emberi lény. Ugyanezt a célt szolgálja a szem és az arc letakarása, mert megszűnik személy lenni. Ugyanakkor azok a szadisták, akik az áldozat minden reakciójából nyerik az élvezetet, éppen ezért nem takarják le az áldozatok arcát.⁷⁸

Az ilyen eszközöknek posztmortem is jelentésük lehet.

Posztmortem cselekedetek:

Egyik ilyen cselekedetként értékelhető a „szuvenírgyűjtés”. Az ISMEL gyakran magával visz valamit az áldozattól, amely az áldozatra és a gyilkosság izgalomára emlékezteti: leggyakrabban ezek ékszerek, vagy ruhaneműk. Előfordul, hogy az UNSUB ezeket elővéve önkielégít. Volt rá példa, hogy a gyilkos saját családtagjainak adta azokat az ékszereket,

⁷⁵ Douglas, Olshaker (1999-2000): i. m.

Olshaker, Douglas: Sorozatgyilkosok/ Sötétség/ Megszállottak/ – GABO Könyvkiadó – 1999

Hazelwood, Michaud (2002): i. m.

HazelwoodMichaud (2000): i. m.

⁷⁶ u.o.

⁷⁷ u.o.

⁷⁸ u.o.

amelyeket az áldozatairól csent el: így nap, mint nap láthatta őket, amint hordják, továbbá szimbolikusan megölve ezzel azokat a személyeket, akikkel valójában nem tudott konfrontálódni, vagy akik személyes indulatának és gyűlöletének forrásai. Valójában ezek a kis emlékek a lebukás esélyét is növelik, de az elkövető rendszerint ragaszkodik hozzá mégis, jól elrejtve őket, hogy alkalmatlan személyek ne találhassák meg.⁷⁹

A holttest megőrzése is egy hasonló karakterisztika. Elhelyezheti a közvetlen környezetében – lakásban befalazza, kertben elássa, pincében elrejt, stb. –, hogy személyes trófeái legyenek, de messze a működési területétől is, hogy a lebukás esélyét csökkentse. Ez utóbbi esetben visszajár az ISMEL azokra a helyekre, ahol eltemeti az áldozatait, kiássa őket, vagy csak a sírokat bámulja. Ilyenkor gyakran valamilyen eszközt alkalmaz, hogy megóvja a holttesteket a bomlástól, az elemektől és az állatoktól – például plasztikba csavarja. Ugyanez vonatkozik arra, amikor az elkövető visszajár az elkövetés helyszínére, hogy felidézze a gyilkosságot, valamint hasonló a helyzet, ha az áldozatának temetőben lévő sírját látogatja. Ki kell emelni, hogy a helyszínek látogatása történhet büntudatból is.⁸⁰

A csonkítás halál után is véghezvihető – halál előtt a szadizmus jellemzője, és amennyiben nem gyakorlati okokat szolgál, abban az esetben az elkövető örömét leli benne: lehet szuvenír, vagy netán a *kannibalizmus*, *nekrofília* vagy a *klinikai vámpírizmus* velejárója. (A klinikai vámpírizmus (Reinfeld-szindróma) noha nem került be a DSM-IV-be, a szakirodalom mégis hivatkozik rá. Indikátora ezeknek lehet szexuális vágy, súlyos elmezavar: gyakran nem is az ölés a lényeg, hanem a gyilkosság utáni állapot az, ami fontos a sorozatgyilkos számára.) Így a szignatúra része lehet egy megtartott szerv, vagy testrész, netán az áldozat testén hagyott vágás, metszés, vagy egyéb fizikai behatás.⁸¹

⁷⁹ Douglas, Olshaker (1999-2000): i. m.

Olshaker, Douglas: Sorozatgyilkosok/ Sötétség/ Megszállottak/ – GABO Könyvkiadó – 1999

Ressler, Shachtman (1997): i. m.

Hazelwood, Michaud (2002): i. m.

Ressler, Shachtman (1993): i. m.

Hazelwood, Michaud (2000): i. m.

⁸⁰ Olshaker, Douglas: Sötétség – 1999 GABO Könyvkiadó: 65. old.

⁸¹ Ramsland: Necrophiles

http://www.trutv.com/library/crime/serial_killers/notorious/necrophiles/index_1.html 2011-11-18

Az áldozat hozzátartozóinak zaklatása szintén szadista jellemző: nem csak fizikailag, hanem érzelmileg is terrorizálja, nem csak az áldozatait, de azok gyászoló hozzátartozóit: a levelek és a telefonhívások ezt szolgálják. Hasonlóképp értékelhető a nyomozásba beavatkozás: az ISMEL jelentkezik tanúnak, figyeli a helyszínelő rendőrök munkáját, netán éppen egy a helyszínen sürgölődő hivatásosok között. Igyekszik bennmaradni a sűrűjében, hogy manipulálni tudja a nyomozást, mindig naprakész és felkészült legyen, valamint kiélvezhesse a macska-egér harcot. Gyakran az ilyen elkövetők maguk is jelentkeztek rendőrnek, de nem tudtak elhelyezkedni, mert valamilyen oknál fogva alkalmatlannak bizonyultak, ezért igyekeznek olyan állást betölteni, ami valamilyen módon hasonlít az autoritással rendelkező személyekéhez, mint amilyen például a biztonságőr. Az ilyen cselekedetek gyakran hatalomérzettel töltik el az elkövetőt, és általában magas intelligencia is szükségeltetik a kivitelezéséhez.⁸²

Bizonyos elkövetők szívesen látják tetteiket viszont a híradásokban is, valamint levelezésbe kezdenek a hatósággal és a sajtóval. Üzeneteket küldenek nekik, amelyben erejüket fitogtatják, és ugratják a hatóságot. Figyelemmel kell kísérni azt is, hogy sokan megpróbálják a sorozatgyilkosok hírnevét meglovagolni, így általuk kreált levelekkel vezetik tévútra a nyomozást: nem minden elkövető keresi fel sajtót, és nem mindet vonzza a rivaldafény. Általában a levelek akkor számítanak megbízhatónak, ha olyan részleteket közölnek, amit a nyilvánosság számára amúgy nem adtak ki. Hasonló a helyzet a telefonbeszélgetésekkel. Nagy nehézséget okozhatnak ilyen esetben a notórius feljelentők, a hírnévvadászok, és a pánikoló állampolgárok sokasága által megeresztett telefonok, amelyek között akár ott rejtőzhet a sorozatgyilkos is. Volt rá precedens, hogy a sorozatgyilkosság számára fenntartott forródrót túlterhelt alkalmazottai képtelenek voltak a valós sorozatgyilkos általi hívást szakszerűen és megfelelően rögzíteni, vagy a gyilkos által küldött levél elkallódott. Az ilyen játékok hatalomvágyát erősítik az elkövetőnek, kiélheti „terrorista hajlamaikat” – a

⁸² Douglas, Olshaker (1999-2000): i. m.

Olshaker, Douglas: Sorozatgyilkosok/ Sötétség/ Megszállottak/ – GABO Könyvkiadó – 1999

Ressler, Shachtman (1997): i. m.

Hazelwood, Michaud (2002): i. m.

Ressler, Shachtman (1993): i. m.

Hazelwood, Michaud (2000): i. m.

közösséget sújtják, szadizmusának ők a célpontjai -, ugyanakkor éppen ezen a módon lehet őket kézrekeríteni.⁸³

A tény, hogy meg kíván szabadulni teljesen a holttestektől, és a hozzá tartozó egyéb tárgytól, azt jelzi, hogy nincsen hozzájuk kötődően semmilyen érzelmi kapcsolata, számára a gyilkosság a lényeg, és az azt követő élmény. A hozzá hasonló elkövetők gyakran nem emlékeznek az elkövetésük részleteire, nemhogy az áldozataik nevére.

Bizonyos ISMEL-ek gyakran azért, hogy könnyebben vissza tudjanak emlékezni, videofelvételt, hanganyagot, fényképeket őrizgetnek az elkövetésről és az áldozataikról, de előfordulhatnak naplók, feljegyzések, sőt a kínzóeszközök általuk készített tervjazai, valamint azokhoz írt használati utasítás. Az sem elképzelhetetlen, hogy feljegyzéseikbe a gyilkosok előre, illetve utólag leírják naplószerűen vágyaikat, és terveiket, hogy aztán a valóságban ezt kivitelezhessék. Mindezen eszközök azonban a lebukás esélyét növelik, és bizonyítékként szolgálhatnak a tárgyaláson, éppen ezért általában nagy gonddal szokták elrejteni az egyéb szuvenírekkel együtt: külön rekeszbe, vagy a lakás külön helyiségébe, ahová másnak nincs bejárása. A nyomozás médiakövetésének egyik jellemzője, hogy a róluk szóló újságcikkeket, illetve cikk-kivágásokat megtartják maguknak.⁸⁴

Meg kell jegyezni az áldozat pózoltatását is. Az áldozat „nyílt kirakása” („openly displayed”) és pózoltatása („posing”) üzenetet hordoz magában. Ki kell emelni, hogy a pózoltatás itt nem egyezik a „beállítással” („staging”), amikor az elkövető célja az, hogy hamis nyomok hátrahagyásával magáról elterelje, vagy másra ráterelje a gyanút. A nyílt kirakásnak és pózoltatásnak üzenetértéke van, főleg ha megvizsgáljuk a helyszínt, ahová kirakták: az előbb már említett út széle, árok, vagy nyílt szemétkerakó. Az üzenet célja többirányú is lehet: szólhat a potenciális áldozatoknak, hogy vigyázzanak, nincs menekvés; a hatóságnak, hogy nem fogják tudni elkapni az elkövetőt; a közönségnek, hogy vigyázzanak magukra; de magának az áldozatnak is, hogy csak egy értéktelen kacat. Ilyen esetben a holttest beállítása rendszerint megalázó és degradáló elemekkel ötvözött: szexuális pózban helyezi el őket – mint egy értéktelen szajha -, kitekert pozitúrákban, testüregükben hagyott idegen testekkel – emberi, vagy állati eredetű fekáliával, kövekkel, ágakkal, stb. -, vagy egyéb más, látványosan kihelyezett módon, amelynek szintén jelentősége lehet – mint a fejen rajtahagyott zacskó, vagy a felakasztva otthagyt holttest, hogy jelezze, hogy az elkövető hatalmat gyakorolt

⁸³ u. o.

⁸⁴ Olshaker, Douglas: Sötétség– 1999 GABO Könyvkiadó: 80. old.

feleltük. Meg kell említeni azt is, hogy az áldozat bizonyos pozícióban való elhelyezése a büntudat jeleit is hordozhatja magában.⁸⁵

Jelentőséggel bírhat végül az áldozaton hagyott bizonyos tárgyak. A kötözőeszközök tekintetében, ha a holttestet összekötözve dobják ki – kezeit, lábait, esetleg hátrakötött kezekkel, vagy gúzsba kötik -, jelentheti azt is, hogy az elkövető örökre magához láncolta, nem engedi el őt, ezzel megalázza őt, egy lesz a trófeák közül. Ugyanez a helyzet a nyak köré tekert nyakörvvel, valamint az egyéb kontrollálásra való eszközzel. A szem és az arc letakarásáról majd a büntudat kapcsán lesz szó. A tény, hogy a gyilkos eszközt a holttestben, illetve a holttesten hagyja, szintén lehet a megalázás eszköze, és üzenetet hordozhat magában.⁸⁶

Interakció az áldozattal: A támadás irányultságának kritikus jelentősége van az elkövetés szignatúrájának szempontjából. Sokat elárul, hogyan konfrontálódik a sorozatgyilkos a kiszemelt célponttal. Az egyes eszközök használata során már szó esett arról, hogy mit jelent az egyes testrészek támadása, melyek szinte mindenkiben a viselkedés szintjén alapvetően kódoltak, de ezen felül csatlakozhat egyéb, szimbolikus jelentőség is hozzá – mint amilyen a tolvajok kezének levágása volt. Így a testrészek támadása szempontjából megállapíthatóak általános viselkedésjegyek, de sokszor az elkövető személyiségéből rejlő egyéb jelentőséggel is felruházhatóak. Hasonló okokból lesz jelentősége a támadás irányultságának, és távolságának.

Ezen alpont alatt nyer jelentőséget a megtévesztés és az erőszak alkalmazása, mint szignatúra. A támadás irányultsága sok mindent elárul: a hátulról induló „blitz attack” rendszerint önbizalomhiányról tanúskodik, hiszen az elkövető nem akarja, hogy az áldozat ellen tudjon szegülni. Amennyiben szemből támad az elkövető – erre a testen található védekezésre utaló

⁸⁵ Douglas, Olshaker (1999-2000): i. m.

Olshaker, Douglas: Sorozatgyilkosok/ Sötétség/ Megszállottak/ – GABO Könyvkiadó – 1999

Ressler, Shachtman (1997): i. m.

Hazelwood, Michaud (2002): i. m.

Ressler, Shachtman (1993): i. m.

Hazelwood, Michaud (2000): i. m.

⁸⁶ u. o.

jelek utalnak – magabiztosabb ISMEL-t kell feltételeznünk, hiszen szemtől szembe képes kerülni az áldozattal, vagyis azt akarja, hogy az áldozata lássa, és tudja, hogy ki a támadója.⁸⁷

A megtévesztés és a csel alkalmazása kifinomult gondolkodást igényel, hidegfejjel történő elkövetést, és gyakran alapos tervezést. Ilyen esetben a sorozatgyilkos rendszerint megnyerő személy, ugyanakkor a megjelenése is bizalomgerjesztő – például egy jóképű és jó stílusú fiatalember -, hiszen az áldozat képes benne megbízni, előítélet-mentesen. Ez az, ami igen gyakran nem mondható el azokról, akik „blitz attack”-kal támadnak: az önbizalomhiányuk gyakran valamilyen testi deformitásból fakad, valamint valamilyen hiányosságérzetből, ami lehet vélt, vagy valós. A magabiztos elkövetők, akik képesek szemtől szemben fellépni az áldozataikkal, elcsalni őket, és egy megfelelő helyen lecsapni rájuk, nem érzik rendszerint ezt a hiányosságot, vagy az elkövetés kapcsán nem korlátozza őket.⁸⁸

Minél közelebbről indul a támadás – értve ez alatt a fizikai interakcióra alkalmas eszközök és a lőfegyverek közti különbséget -, annál személyközelibbé válik a gyilkosság, annál egyértelműbb, hogy az áldozatok szimbolikusak és jelentenek valamit az elkövető számára. Éppen ezért az elkövetés távolságának növekedésével gyakran önbizalom-hiányos elkövetőre kell következtetnünk, illetve számára az áldozatok csak személytelen objektumok, szó szerint célpontok, amik egy kihívást jelentenek. Érzelmi komponens ez utóbbi esetben rendszerint a düh levezetése, valamint a hatalomérzet erősítése.⁸⁹

A tény, hogyan viselkedik az áldozatával, akár az elkövetés előtt, akár az elkövetés alatt, sőt, adott esetben utána is, mind jelentőséggel bírhatnak. Legkirívóbb példa a „személytelenítés”, amikor az elkövető megpróbál eltávolodni attól a személytől, akit áldozatának kinézett. Ilyen esetben előfordult, hogy az áldozat viselkedésével valaki olyanra emlékeztette az UNSUB-ot, aki életében kedves, vagy kedves volt, éppen ezért képtelen volt végezni vele, és így ez a lebukásához vezetett. Éppen ezért az alapján, ahogy az áldozat viselkedik az elkövetővel nagyban befolyásolhatja az elkövetést, rendszerint negatív irányba: nem adja azt az élményt az ISMEL-nek, amit elvárt volna, az, hogyan reagál, viszont elkövetőfüggő – gyakran a fantázia forgatókönyvének nem beteljesülése impulzivitást eredményez. Kiemelt jelentősége van annak is, hogy hogyan viselkedik a sorozatgyilkos a célszeméllyel: szavakkal, fizikai bántalmazással, esetleg más magatartásával, hiszen ez alapján deríthető ki, hogy mit is képvisel számára az áldozat, fantáziájában milyen szerepet kap a kiválasztott személy, és

⁸⁷ u. o.

⁸⁸ u. o.

⁸⁹ u. o.

végül hogyan jutott el a gyilkos magáig az emberölésig. Ezek mind a helyszín- és az elkövetés karakterisztikái alapján levonható következtetések eredményei.⁹⁰

Éppen ezért csoportosíthatjuk az elkövetést a fantázia beteljesülése alapján: egyrészt beteljesülhet (értelemszerűen azon korlátok szerint, amelyekre már utalás történt), valamint előfordulhat, hogy nem teljesül be. Ez esetben az elkövető vagy eláll az elkövetéstől, vagy – általában haragjából és dühéből adódóan - más elkövetést választ – tehát megváltozik az elkövetés alatt általában mutatott viselkedése -, amely részben akár el is térhet eredeti kézjegytől és a módszerétől: például vagy hamar véget vet neki, vagy éppenséggel elnyújtja azt.⁹¹

A fantázia, valamint az áldozatok szimbolikus képviselő ereje kapcsán már szó esett arról, hogy milyen témában szerepel az áldozat, illetve maga a gyilkosság milyen témát ölel fel. Így bizonyos esetekben, vagy csak személyre szabottan az áldozatok és a cselekmények, valamint maga a gyilkosság is, elkövetés kapcsán mást fog jelenteni az UNSUB számára. A teljesség igénye nélkül pár példát érdemes megemlíteni, melyek természetükből adódóan elég kirívóak.

⁹⁰ u. o.

⁹¹ u. o.

III. A szignatúra konzisztenciája:

A kezdeti elméletek a kézjegyet tartották a legstatikusabb elemének a sorozatgyilkosságoknak, hiszen ez adja azt az érzelmi, illetve pszichológiai többletet az ISMEL számára, amire ugyan az elkövetés sikerességéhez nem, de a saját magából adódó okok miatt szüksége van. Így a ragaszkodás a szignatúrához elemi erejű a sorozatgyilkosságok tekintetében, hiszen ez határozza meg a fantázia elemeit a gyilkosságok elkövetése kapcsán. Éppen ezért tartják azt, hogy a fantázia nem teljesülése esetén az UNSUB gyakran kötelezve érzi magát, hogy megismételje elkövetését.⁹²

A kortárs kutatások viszont ezzel szemben azt állítják, hogy a kézjegy megléte a sorozatgyilkosságok kapcsán egyáltalán nem, vagy nem feltétlen statikus. Leginkább a módszerhez hasonlítják, amiről az a vélekedés, hogy a tapasztalat szerzésével megnő az esély a „tökéletesedésre”, illetve a változásra. Éppen ezért született ez a vélemény, hogy az elkövetések előre haladtával a kézjegy is változik, hiszen az is tökéletesedhet, mert a valóságot az elkövető egyre inkább igyekszik közelíteni a fantáziájához, vagy éppen azért, mert maga a fantázia az, ami fejlődik. Így csatlakoznak be olyan magatartások, amik eddig az ISMEL elkövetését nem jellemezték, esetleg így maradnak el, vagy változnak meg azok.

Ami mindenképp megállapítható az az, hogy ezek egyénenként eltérőek. Az amúgy statikus szignatúra is áteshet bizonyos „evolúción”, de ez nem szokta rendszerint a sorozatgyilkosság teljes megváltozását jelenteni, a téma adott, legfeljebb bizonyos elemekkel bővül, illetve szűkül.

⁹² Douglas, Olshaker (1999-2000): i. m.

Konklúzió⁹³

A profilozás kapcsán, hogy annak kezelése könnyebbé váljon, a különböző elkövetői magatartások együttállását tipológiákba tömörítették, hogy ezek együtteséből levonhassanak olyan általánosságokat, amelyek részletes kifejtése alkalmas arra, hogy egy részletes profilt határozzon meg. Így született meg az FBI-os viselkedéselemzők szóhasználatában a „szervezett” („organized”) és „szervezetlen” („disorganized”) elkövetési stílus. Sok szakirodalomi kutatás kritizálja a dichotómikus rendszert, tekintve, hogy végtelenül egyszerű, nincsen tudományos, statisztikai alapon meghatározva, hogy mi tartozik a szervezett és mi tartozik a szervezetlen elkövetési körbe, valamint a két pólus közé beépülő „vegyes/ kevert” („mixed”) kategória nem alkalmas arra, hogy egymást kizáró elkövetési stílusokat nevezzen meg a tipológia. Egyben azonban jóformán mindegyik megegyezik, hogy mindenképp fontos alapokat fektetett le. A kategorizálás lényege alapvetően az elme szintjén működő processzus, amely a tervezési folyamatokban, vagy azok hiányában manifesztálódik: így a tervezés *szervezettség*re, míg a tervezés hiánya *szervezetlenség*re utal. E csoportosítás alapfeltevése az, hogy a sorozatgyilkos elkövetése kapcsán ugyanúgy cselekszik, mint ahogy életében is tenné, tehát a jó szociális képességekkel rendelkező egyének megállják a helyüket a mindennapi életben, és így is közelítik meg áldozataikat. Éppen e magatartásjegyeikből igyekeznek következtetést vonni a profilozók az ISMEL-ek családi állapotára, valamint a betöltött munkahelyükre. A szervezett-szervezetlen elkülönítés tehát jóformán a mindennapi viselkedési modelleket vetíti rá az elkövetés aspektusaira, vagyis a gyilkosság karakterisztikái alapján vonja le azokat a következtetéseket, amelyeket az átlagember embertársai körében az interakciók során tapasztal.

⁹³ Douglas, Burges, Burgess, Ressler (2006): i. m.

Ressler, Burgess, Douglas: (1992/ 1995): i. m.

Tamara Cohen: Serial Killing. A Forgotten Phenomenon

<http://www.uplink.com.au/lawlibrary/Documents/Docs/Doc58.html> 2011-11-15

Serial Murder: i. m.

Kocsis (2006): i. m.

Brian Innes: i. m.

A szervezett elkövetőt így a következők jellemzik: megtervezi az elkövetést, nagy eséllyel kiválasztja áldozatait, és a helyszínen uralkodik magán, ellenőrzés alatt tartja a szituációt. Általában elkövetését több helyszín jellemzi, valamint a fegyvert a helyszínre hozza. Nem ritka a kontrollálás eszközeinek használata: drog, szájszecek, bilincs, ragasztószalag, kötél, lánc, szemfedő, ruhanemű. A helyszínt tervezve közelíti meg és az elkövetés kezdetén, közben is, és végén is tervszerűen viselkedik. A nyomokat – DNS, szövet, ujj- és lábnyom – eltünteti. Feltehetőleg a helyszínről, illetve a holttestről eltünteti a fegyvert, valamint valamilyen trófeát, vagy szuvenírt magával visz. A holttestet nagy valószínűséggel megpróbálja eltüntetni. Nem lehetetlen, hogy az elkövető „beállítja” („staging”) a helyszínt, hogy más bűncselekménynek tűnjön – mint rablás („robbery”), vagy elrablás („kidnapping”), illetve megpróbálja másra terelni a gyanút. Mindazonáltal a szervezett elkövető rendszerint csejt használ, hogy megközelítse áldozatát, valamint megjelenését, fellépését és beszédképességét használja, hogy közel kerüljön célpontjához. Gyakran az elkövetést megelőzi a helyszín kiválasztása – amely feltűnhet a környező lakóknak. Nem ritka, hogy visszajár a helyszínre, és beleártja magát akár a nyomozásba is. Valószínűleg kisebb bűncselekmények lehetnek a rovásán.⁹⁴

Szexuális elkövetés kapcsán nem lehetetlen, hogy a kapkodás során mégis hátramarad sperma a testen vagy a testüregekben, illetve nyál a harapásnyomokon, valamint fanszörzet. A nemiszervek és nemi jelleggel bíró testrészek súlyosan sérülhetnek ütés, szorítás, taposás, és vágás során, ugyanakkor előfordulhat, hogy az ölés maga erotizált: fojtogatás, fojtás, illetve a fullasztás jellemző lehet. (A kötél lazításával és szorításával kitolható a halál időpontja és a kínzás.) Az aktus rendszerint halál előtt szokott bekövetkezni, de igen gyakran közvetlen megelőzi a halált, hiszen az ölés és a szexuális aktus esetenként összekapcsolódhat.⁹⁵

Ezzel szemben a szervezetlen elkövető rendszerint a lakókörnyezetének közvetlen környezetében csap le, és nem kizárt, hogy valamilyen formában ismeri is az áldozatot, hiszen gyakran az ismerős környezetből nyernek az ilyen típusú elkövetők bátorságot és magabiztosságot. Feltehető, hogy a kiválasztott áldozatok karakterisztikái – kor, nem, rassz, stb. – változékony az elkövetés opportunistája miatt. A helyszín hanyagságot tükröz, ugyanakkor a gyilkosság és a holttest fellelésének helye gyakran ugyanaz. Gyakori a hirtelen támadás („blitz attack”), valamint az áldozat deperszonalizálása jellemző: a fejére tett takaró, párna, törülköző ezt jelölheti, vagy esetleg az is, hogy az elkövető az áldozatot a hasára

⁹⁴ Douglas, Burges, Burgess, Ressler (2006): i. m.

⁹⁵ u.o.

fordítja. Az elkövetés nem mutat tervezést, a fegyvert az elkövető rendszerint a helyszínen találja és ott is hagyja. Nem túl gyakori, vagy látványosan sikertelen kísérletet tesz az ISMEL a nyomok eltüntetésére, és igencsak gyakran abban a pozitúrában hagyja az áldozatot, amelybe a gyilkosság során került. Általában nem próbálja meg eltüntetni a holttestet, vagy csak minimális erőfeszítéseket tesz rá. Nem gyakori, és rendszerint sikertelenek a „beállításra” tett lépései, mindazonáltal nem kizárt, hogy az áldozatot megalázó pózba helyezi, ezzel is valamilyen üzenetet hagyva maga után. Rendszerint ez a szexuális fantáziájához kapcsolódik. Nem kizárt, hogy az elkövetéshez másmilyen bűncselekmény is kapcsolódik. Az elkövető társadalmi érintkezésre alkalmatlan, és erős késztetést érez arra, hogy öljön, mivel mélyen belül valamilyen szinten „alkalmatlannak” érzi magát, elégedetlen önmagával. Éppen ezért egyfajta félelemmel közeledik áldozatai felé, próbál rajtuk felülkerekedni. Nem ritka, hogy az elkövető testrészeket visz magával. A gyors támadásra bizonyítékot mutat a fejre mért ütés, amely rendszerint hátulról indul, valamint a kötöző eszközök általános hiánya. Leggyakrabban egyedül él az elkövető, vagy egy „szülő-figurával” – szülővel, idősebb vagy domináns személyiséggel. A rossz szociális képességein is látszik, hogy gyakran nála idősebbekkel, vagy sokkal fiatalabbakkal létesít kapcsolatot. Környezete rendszerint furcsának tartja, nem ritka, hogy érdeklődik a bűnügyek iránt és sokat is beszél róluk. A szervezetlenség oka lehet a fiatalság, az alacsony intelligencia, a tapasztalat hiánya illetve a lebukástól való félelem, valamint a drog- és alkoholhasználat.⁹⁶

Amennyiben szexuális természetű az elkövetés a „túlzott ölés” („overkill”) és a nemiszervek, valamint a nemi jelleget viselő testrészek súlyos csonkolása figyelhető meg, melyek a fantázia részét képezik. A szexuális aktus rendszerint az áldozat halálközeli vagy eszméletlen állapotában, halála után következik be. A piquerizmus jelenléte – a testüregekre, vagy a nemi jelleggel rendelkező testrészekre, illetve egyéb más testtájékra mért szúrás – majdhogynem általános, amely összeköthető a be nem teljesült szexuális aktussal, így a spermát rendszerint az áldozat testén, ruháján, ritkább esetben a sebeiben lehet felfedezni.⁹⁷

A „vegyes” elkövetői stílust a következők jellemzik: mind a szervezett, mind a szervezetlen elkövetés-jegyeket tükrözi. Éppen ezért a következő magyarázatok lehetnek: ⁹⁸

⁹⁶ u. o.

⁹⁷ u. o.

⁹⁸ u. o.

- Több, mint egy ISMEL kapcsolódik be az elkövetésbe, éppen ezért a különböző karakterjegyekkel rendelkező személyek különböző viselkedéseket mutatnak a gyilkosság kapcsán.
- Az elkövető egy jól megtervezett akcióba kezd, de valamilyen tényező folytán nem tudja kezében tartani az irányítást – például nem tudja kontrollálni az áldozatot -, és az elkövetés kisiklik.
- Előfordulhat, hogy az elkövető csupán más bűncselekményt kíván elkövetni – amelyet amúgy jól megtervezett -, mint például a nemi erőszak, de az elkövetés gyilkosságba torkollik, melyre az ISMEL nem készült fel. Így a helyszínt szervezetlenül hátrahagyja, sok nyommal.
- Befolyásolhatja az elkövetés kevert voltát az UNSUB kora, alkoholos, vagy drog által befolyásolt állapota, így ellentmondásos jeleket hagy hátra maga után az elkövető.
- A külső stresszorok, illetve életkörülmények befolyásolhatják az elkövetőt, a szervezett elkövetési stílusból szervezetlenbe csaphat át az elkövetések gyakoriságával, netán fordítva.

A tanulmány szándékosan a konklúzióban mutatja be a szövegben már többször említett szervezett és szervezetlen elkülönítést, hiszen nem kívánta azt, hogy az olvasó a tipológiák mentén gondolkozzon. A szó mindennapi értelmében ugyanaz az eredmény kapható, mint a tipológia ismeretében, a cél az volt, hogy a teljesség igénye nélkül, de a lehető legszélesebb körben bemutatásra kerüljön az áldozatok és a kézjegy jelentősége, mely egyes szituációkban napvilágot láthatnak. Mindezt hívta segítségül e tudományos munka az FBI-osok profilozási technikájának hármas elkülönítését.

Az FBI-os módszer mindezek felett magába építi az olyan viselkedésjegyeket, amelyek nem kerültek bemutatásra az elkövetés kapcsán, ezek részletezéséről e tanulmány kereteiben nincs lehetőség. Ezek a teljesség igénye nélkül a következők lehetnek: a nemek közti differenciák; a páros és csoportos elkövetések; a másolós gyilkosságok; a megrögzöttség és bűntudat kérdése a gyilkosságok témájában; illetve az elkövetők mindennapjainak kontextusában a gyermekkor, előélet, tapasztalat kérdésköre, valamint a családi élet és a közösség manipulálásának sikerei.

Lezáró gondolatként meg kell említeni, hogy noha az FBI-os módszert elsősorban az Egyesült Államok körülményeit vizsgálva készült, többszöri külföldi alkalmazása bemutatta, hogy nem csak ezen ország határai közt alkalmazható, különösképp, mert az emberi viselkedést

tanulmányozza, amely legyen bármilyen deviáns, mégis jóformán általánosságban jellemző az emberekre.⁹⁹ Így a módszer és a tipológiák alkalmazása nem csak az USA sajátja, hanem – mint arra az úgynevezett „roma gyilkosságok”¹⁰⁰ kapcsán sor került – hazai viszonylatokban is értelmezhetőek.

⁹⁹ Ressler, Shachtman (1997): i. m.

¹⁰⁰ Az FBI is segít felderíteni a romagyilkosságokat
http://nol.hu/belfold/az_fbi_is_segit_felderiteni_a_romagyilkossagokat 2012.03.29

Irodalomjegyzék:

Angels of Death: The Male Nurses
(http://www.trutv.com/library/crime/notorious_murders/angels/male_nurses/index.html)

2011-11-07

Az FBI is segít felderíteni a romagyilkosságokat
(http://nol.hu/belfold/az_fbi_is_segit_felderiteni_a_romagyilkossagokat) 2012.03.29

Canter, David: Offender profiling and criminal differentiation
(<http://davidcanter.com/uploads/offender%20profiling%20article.pdf>) 2012.03.14

Cohen, Tamara: Serial killing. A forgotten phenomenon
(<http://www.uplink.com.au/lawlibrary/Documents/Docs/Doc58.html>) 2011-11-07

Douglas, John E.; **Burgess**, Ann W.; **Burgess**, Allen G.; **Ressler**, Robert K.: Crime Classification Manual: A Standard System for Investigating and Classifying Violent Crimes – Second Edition .– John Wiley and Sons, Inc. – 2006

Douglas, John; **Olshaker**, Mark: The Anatomy of Motive: 1999 by Scribner – 2000 July, First Pocket Book printing

Douglas, John; **Olshaker**, Mark: Megszállottak– GABO Könyvkiadó - 1999

Douglas, John; **Olshaker**, Mark: Sorozatgyilkosok– GABO Könyvkiadó – 1999 (John Douglas, Mark Olshaker: Mindhunter – Pocket Books, a division of Simon and Schuster, Inc. , 1230 Avenue of the Americas, New York, NY 10020 – 1996)

Douglas, John; **Olshaker**, Mark: Sötétség– GABO Könyvkiadó - 1999

Douglas, John; **Olshaker**, Mark: The cases that haunts us - Pocket Star Books, a division of Simon and Schuster, Inc. – 2000

Douglas, John; **Singular**, Stephen: Anyone you want me to be: A true story of sex and death on the Internet – Pocket Star Books, a division of Simon and Schuster, Inc. – 2003

Douglas, John; **Dodd**, Johnny: Inside the mind of BTK – Jossey – Bass, A Wiley Imprint – 2008

Ekman, Paul: Beszédes hazugságok – Kelly KFT., 2010

Farrington, David P. and **Lambert**, Sandra: Statistical Approach to Offender Profiling

Godwin, Grover Maurice Ph.D.: Criminal Psychology and Forensic Technology: A Collaborative Approach to Effective Profiling - CRC Press LLC - 2001

Hazelwood, Roy; **Michaud**, Stephen G.: Dark Dreams - St. Martin's Press –2002

Hazelwood, Roy; **Michaud**, Stephen G.: The evil that man do: FBI profiler Roy Hazelwood journey into the minds of sexual predators - St. Martin's Press – 2000

Innes, Brian: Bűnös elmék Amber Books Ltd., London – Skandi Wald Könyvkiadó KFT. – 2003

Jaishankar, K. and **Sankary**, V. Uma : Cyber Stalking: A Global Menace in the Information Super Highway (<http://www.erces.com/journal/articles/archives/volume2/v03/v02.htm>) 2011-11-14

Kocsis, Richard N.: Criminal Profiling: Principles and Practices - Humana Press – 2006

Kocsis, Richard PhD: Criminal Profiling: International Theory, Research, and Practice - Humana Press 2006:

Lehoczki Ágnes: Irányzatok a bűnügyiprofil-alkotásban – Belügyi Szemle: [59. évfolyam 2011/6. \(2011-06-01\)](#)

Nekrasova, Olga: A study on obsessional followers (<http://www.bxscience.edu/publications/forensics/articles/psychologicalprofiles/f-psyc02.htm>) 2011-11-07

Ramsland, Katherine: Edmund Kemper: The Coed Butcher (http://www.trutv.com/library/crime/serial_killers/predators/kemper/edmund_1.html) 2011-11-17

Ramsland, Katherine: Necrophiles (http://www.trutv.com/library/crime/serial_killers/notorious/necrophiles/index_1.html) 2011-11-07

Ramsland, Katherine: Stalkers: The Psychological Terrorist http://www.trutv.com/library/crime/criminal_mind/psychology/stalkers/7.html 2012-02-21

Ramsland, Katherine: The forensic psychology of criminal minds – Berkley Publishing Group – Penguin Group – 2010

Ressler, Robert K. – FBI; **Burgess**, Ann W. – University of Pennsylvania; **Douglas**, John E. – FBI: Sexual Homicide: Patterns and Motives – The Free Press (A Division of Simon and Schuster Inc.) Copyright 1992, First Paperback Edition 1995

Ressler, Robert K.; **Shachtman**, Tom: I have lived in a monster: Inside the minds of the world's most notorious serial killers – St. Martin's Press – 1997

Ressler, Robert K.; **Shachtman**, Tom: Whoever fights monsters - St. Martin's Press – 1993

Rossmo, Dr. Kim – Geographic Profiling – NCIS Conference – 1998 (https://www.e-education.psu.edu/files/geog885q/file/Lesson_04/krossmo.pdf) 2012.03.14

Rossmo, Dr. Kim: Place, Space, and Place Investigation: Hunting Serial Violent Criminals
http://www.popcenter.org/library/crimeprevention/volume_04/10-Rossmo.pdf 2012-02-14

Samenow, Stanton E., PH.D.: Inside the Criminal Mind – Crown Publisher, New York, 2004
Serial Murder: Multi-Disciplinary Perspectives for Investigators –FBI -BAU, NCAVC,
CIRG (<http://www.fbi.gov/stats-services/publications/serial-murder>) 2011-11-07